

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 72

Archeologienota Hugo Losschaertstraat 5 te Brugge
(West-Vlaanderen).

DE SMAELE BART, PIETERS HADEWIJCH, CLAEYS SIMON,
ALEXANDER CATTRYSSSE & BENJAMINS MATTHIAS

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2016
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Bart De Smaele, Hadewijch Pieters, Simon Claeys
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE.

Inhoudsopgave

1	Bureauonderzoek	4
1.1	Administratieve gegevens	4
1.2	Doel van het onderzoek.....	8
1.3	Huidige situatie projectgebied	8
1.4	Beschrijving geplande werken.....	9
1.5	Randvoorwaarden	9
1.6	Werkwijze	9
2	Assessmentrapport.....	14
2.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	14
2.1.1	Topografische situering	14
2.1.2	Bodemgebruik	18
2.1.3	Erosie	19
2.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	20
2.2.1	Tertiair-geologisch	20
2.2.2	Quartair-geologische bodemkaart van België	21
2.2.3	Bodem.....	23
2.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	25
2.3.1	Algemene historische situering	25
2.3.2	Historisch kaartmateriaal	28
2.4	Archeologische situering van het onderzoeksgebied.....	38
2.4.1	Vooronderzoek Raakvlak, 2013	39
2.4.2	CAI 159045 & vlakdekkende opgraving Klaverstraat - ADEDE, 2016 (De Smaele B & Pieters H., in voorbereiding).....	44
2.4.3	Overige CAI-meldingen	45
2.5	Besluit	46
2.6	Besluit breed publiek.....	47
3	Bibliografie.....	49
4	Lijst van plannen.....	50
5	Lijst van figuren	51

1 Bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

Projectcode bureauonderzoek	2016H123
Site	Brugge – Hugo Losschaertstraat
Projectsigle ADEDE	BRU - HUG
Ligging	Hugo Losschaertstraat 5, 8000 Brugge
Bounding Box	Punt 1 (NW-hoek): X 696 23,638/ Y 212 218,506m Punt 2 (ZO-hoek): X 697 13,904/ Y 212 203,066m
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Kadaster	Brugge; Afd. 5, Sectie E, perceel 929M Zie plannr. 2
Soort onderzoek	Archeologienota zonder ingreep in de bodem
Opdrachtgever	Prisma Project bvba Harelbekestraat 17 8570 Vichte
Aard van de vervolgwerven	Aanleg ondergrondse parking op twee bouwlagen
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Bart De Smaele 2015/00070
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	De Smaele B., Pieters H., Claeys S., Cattrysse A. & Benjamins M., 2016, Archeologienota Hugo Losschaertstraat te Brugge (West-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 72, Gent.
Grootte projectgebied	4342m ²
Periode uitvoering	Augustus – oktober 2016
Termen Thesaurus Onroerend Erfgoed	Bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd en 19 ^{de} eeuw, klooster, kazerne
Verstoorde zones	Afbraak Weylerkazerne cf. vooronderzoek raakvlak 2016 – verstoord tot beperkte diepte (1,80 m – maaiveld) – Zie plannr. 3

Brugge - Hugo Losschaertstraat

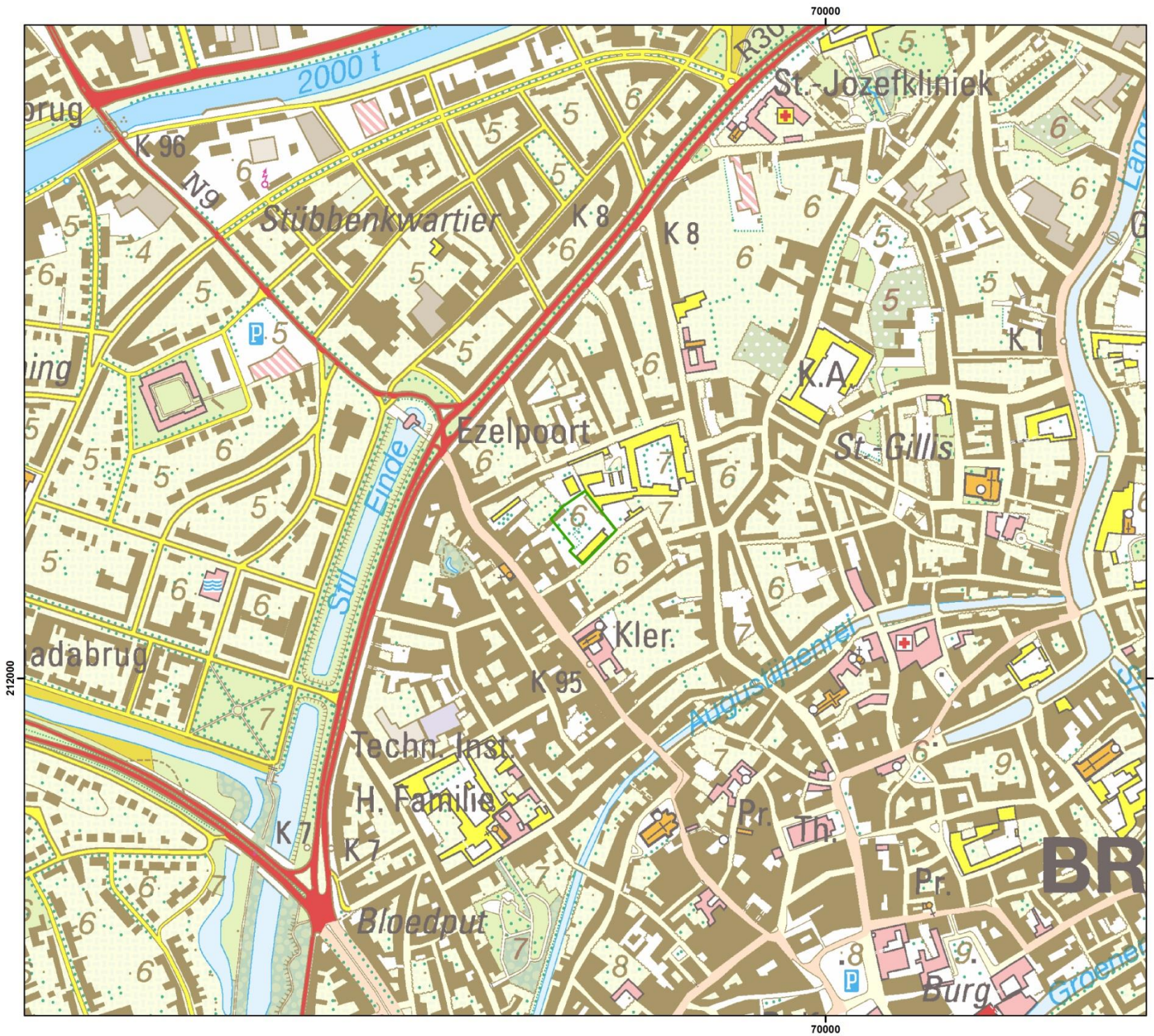
Plannummer 1
Onderzoeksgebied op de topografische kaart

Projectcode 2016H123

Digitaal aangemaakt 13-10-2016

1:5,000 ©NGI

Legende

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Brugge - Hugo Losschaertstraat

Plannummer 2
Onderzoeksgebied op de kadasterkaart

Projectcode 2016H123

Digitaal aangemaakt 13-10-2016

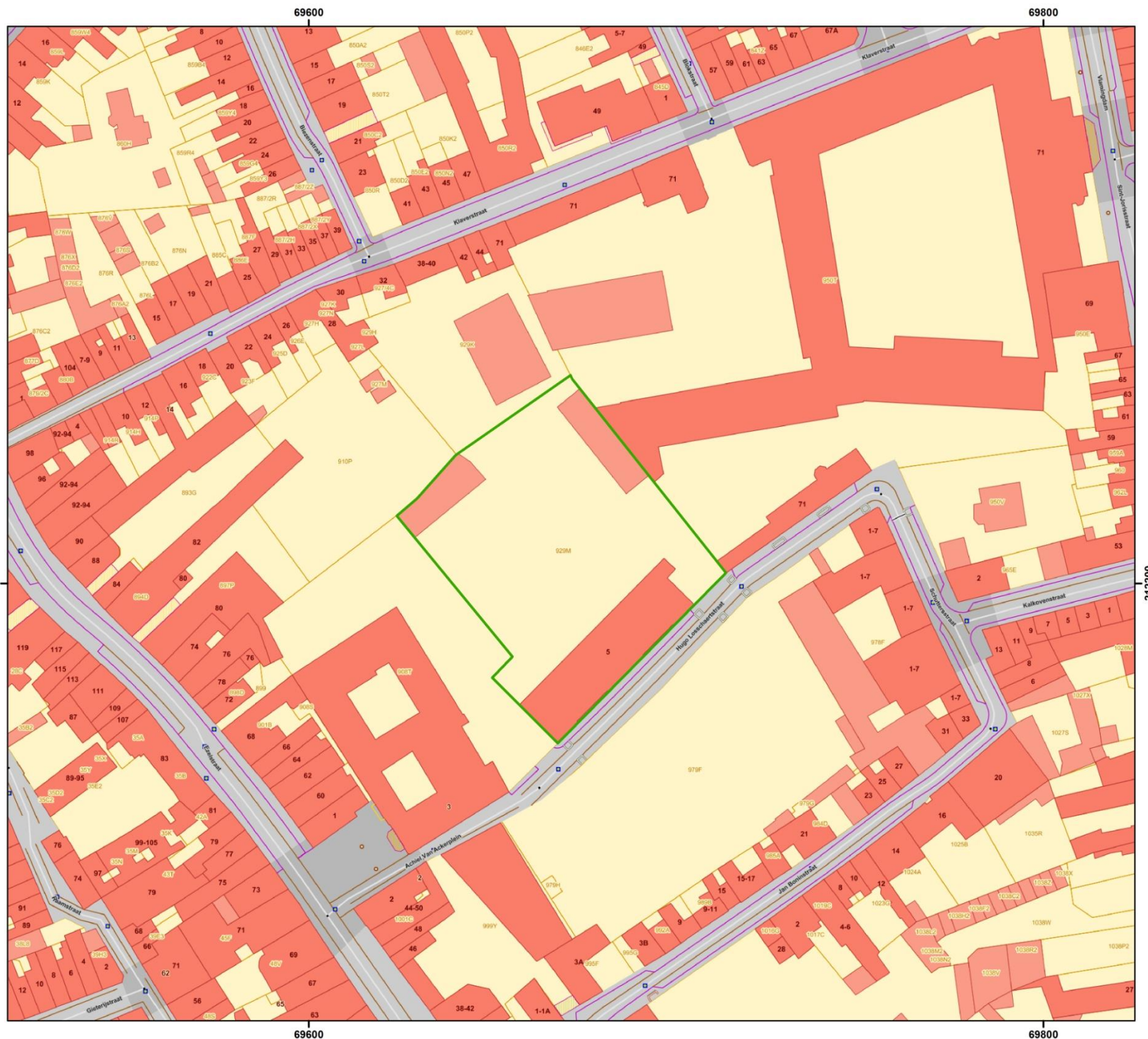
1:1.000 ©AGIV

Legende

 Onderzoeksgebied_nota

0 50
Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Brugge - Hugo Losschaertstraat

Plannummer 3
Verstoorde zones binnen het plangebied
op basis van het onderzoek van Raakvlak
Projectcode 2016H123

Digitaal aangemaakt 13-10-2016

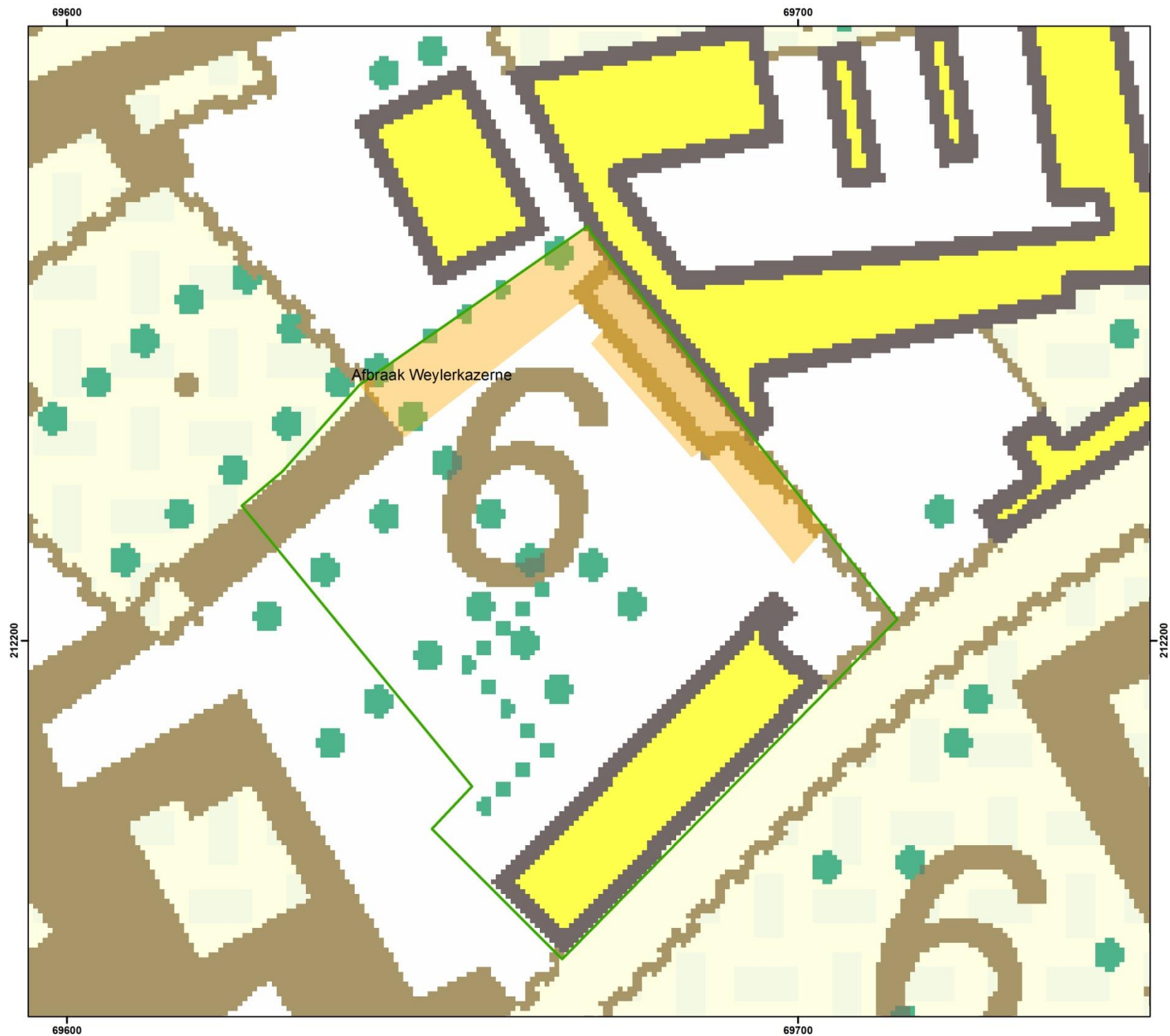
1:500 ©NGI

Legende

- Onderzoeksgebied_nota
- Verstoorde_Zones_Raakvlak2016

0 25
Meter

1.2 Doel van het onderzoek

Deze archeologienota werd opgesteld naar aanleiding van de aanvraag tot het bekomen van een stedenbouwkundige vergunning voor het uitvoeren van infrastructuurwerken in het centrum van Brugge. Het doel van deze nota is na te gaan welke archeologische waarden zich bevinden binnen het projectgebied en in welke mate deze bedreigd worden om aldus te bekijken of deze bewaard kunnen blijven in situ, of ex situ wanneer deze onomkeerbaar vernietigd dreigen te worden.

Deze archeologienota beperkt zich tot een bureaustudie waarbij een inschatting wordt gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied en dit op basis van gekende gegevens uit bodemkaarten, cartografische en historische bronnen, alsook eventueel gekend archeologisch onderzoek binnen/in de nabijheid van het projectgebied. Op basis hiervan zal een plan van maatregelen opgesteld worden voor eventueel verder archeologisch onderzoek.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het plangebied verwacht worden op basis van een analyse van het historische kaartmateriaal?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?
- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?
- In welke mate en in welke zones kan er een (recente) verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?
- Welke zones zullen binnen de huidige herinrichtingsplannen onderhevig zijn aan grondverzet en bodemverstoring?

1.3 Huidige situatie projectgebied

Het onderzoeksgebied is ingericht als speelplaats van de Middenschool Brugge Centrum. Het schoolgebouw bevindt zich in het zuidoosten van het onderzoeksgebied, aan de Hugo Losschaertstraat. In het noordoosten bevindt zich een overdekte fietsstalling en in het noorden een luifel. Centraal in het onderzoeksgebied bevindt zich de speelplaats die ingericht is als basketbalveld, terwijl in het westen enkele groenzones zijn ingeplant. Voor een inplantingsplan van de bestaande toestand wordt verwezen naar plannr. 4.

1.4 Beschrijving geplande werken

De geplande werken voorzien in de aanleg van een ondergrondse parking op twee bouwlagen onder de huidige speelplaats. De parking heeft een oppervlakte van ruim 2000m². Voor de aanleg wordt de fietsenstalling en een luifel op de speelplaats van de Middenschool gesloopt en wordt binnen een groot deel van het perceel (met uitzondering van het gebouw van de Middenschool) een bouwput aangelegd met een diepte van 6m ten opzichte van het huidige maaiveld.

Na aanleg van de parking zal de speelplaats opnieuw als zodanig ingericht worden: er komt een basketbalveld en ter hoogte van de huidige fietsenstalling wordt een groenzone met picknickbankjes voorzien. In het noordwesten wordt een nieuwe fietsenstalling geïnstalleerd alsook de toegang tot de gezinswoningen op het achterliggende perceel. Deze toegang bestaat uit een berging en een liftkoker. Voor een inrichtingsplan van de ontwerptoestand wordt verwezen naar plannr. 5.

1.5 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.6 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris en het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

- De kaart van Jacob Deventer.
- De kaart van Marcus Gerards.
- De kaart van Frans Hogenberg.
- De kaart van Antonius Sanderus.
- De kaart van Ferraris.

- Het kadasterplan van 1835.
- De kaart van Philippe Chrétien Popp.
- De kaart van C. Salmon.
- De kaart van G. Bocxstael.

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Brugge - Hugo Losschaertstraat

Plannummer 4
Inplantingsplan bestaande toestand

Projectcode 2016H123

Digitaal aangemaakt 13-10-2016
1:352 © Prisma Project

Legende

 Onderzoeksgebied

0 20
Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Brugge - Hugo Losschaertstraat

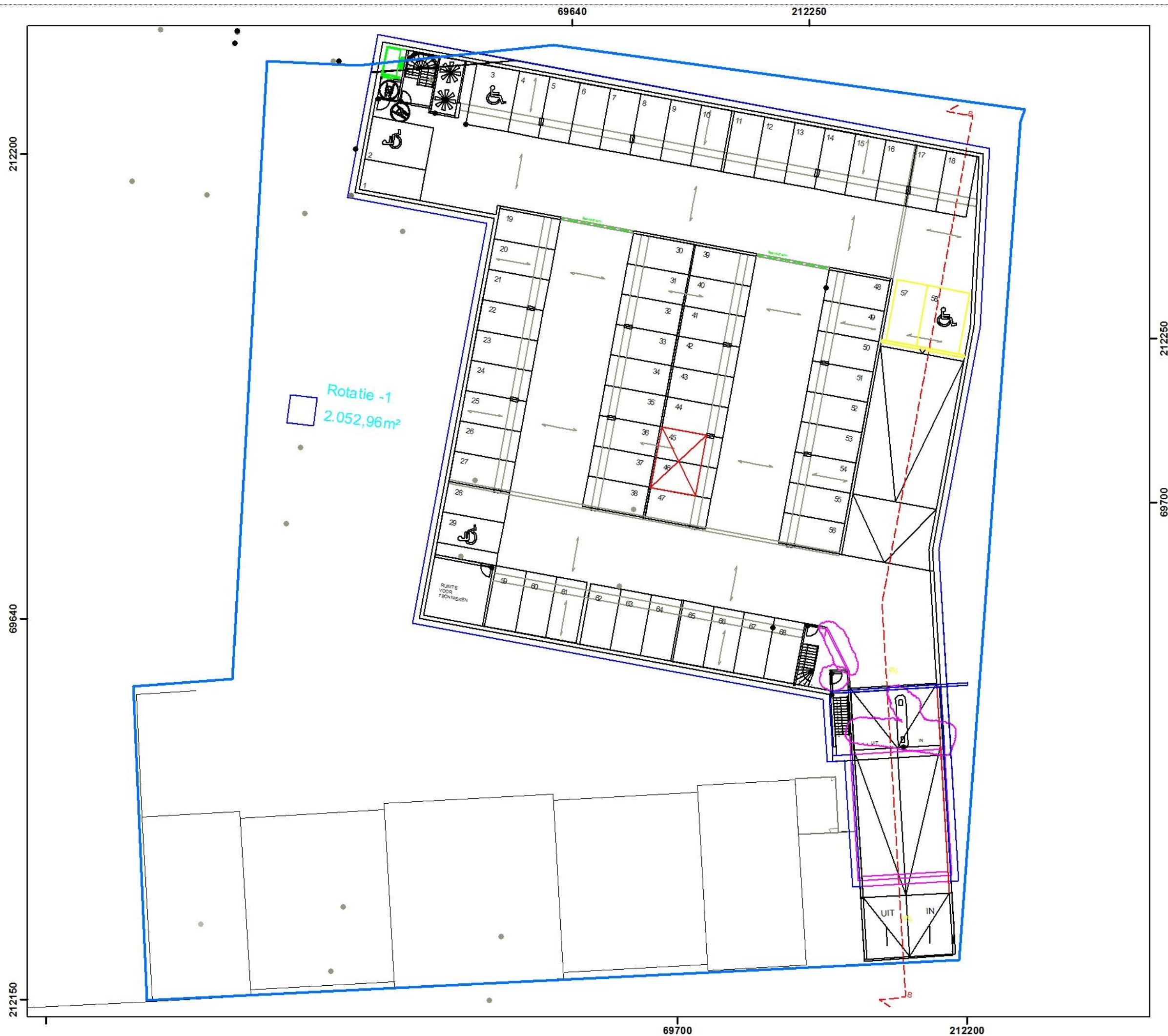
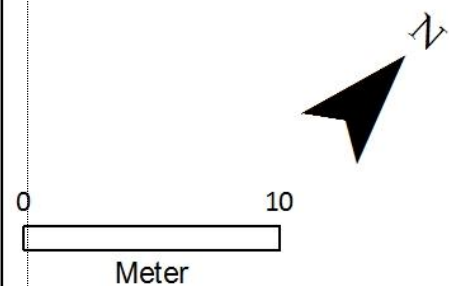
Plannummer 5
Inplantingsplan nieuwe toestand

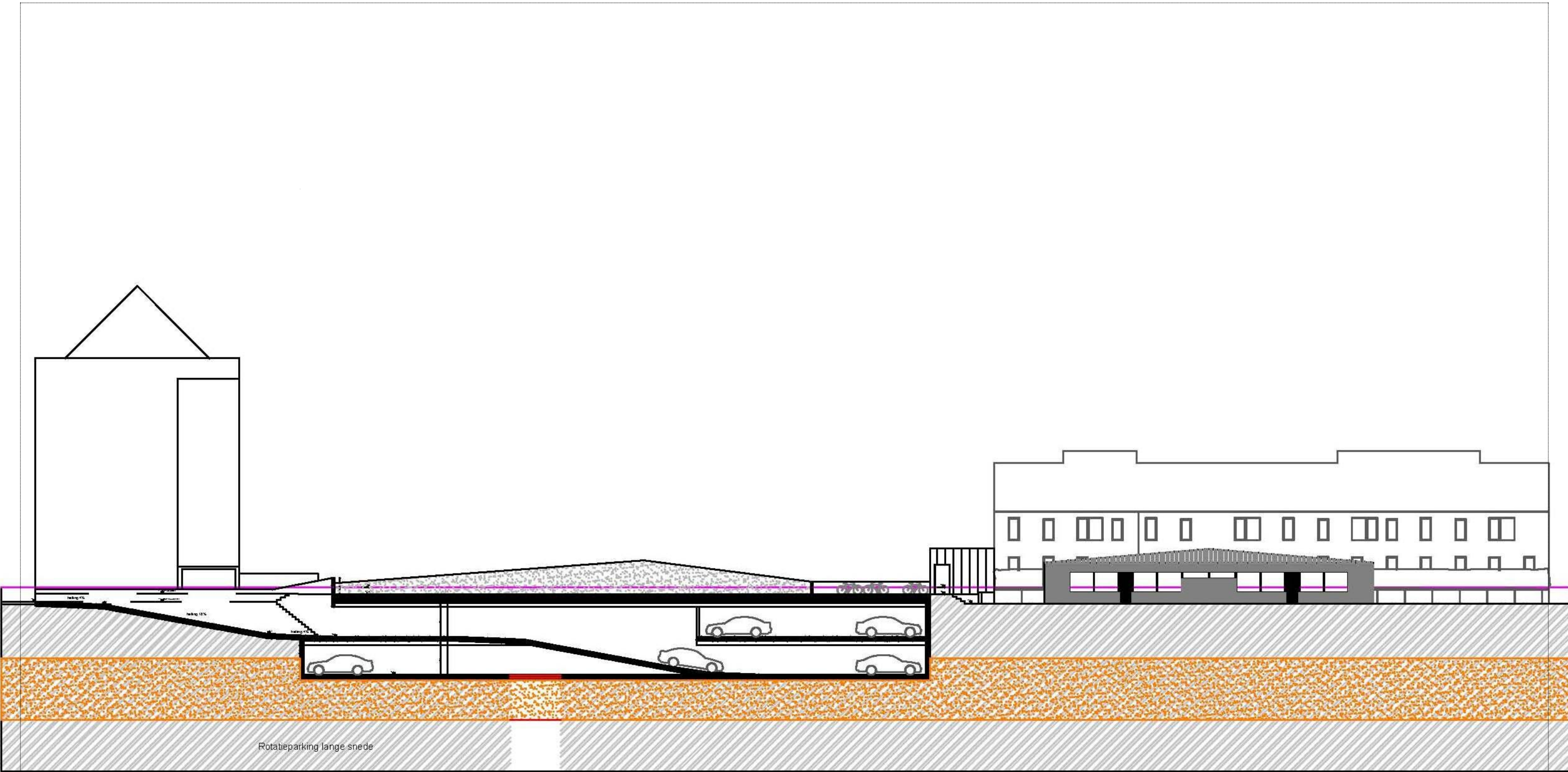
Projectcode 2016H123

Digitaal aangemaakt 13-10-2016
1:293 © Prisma Project

Legende

 Onderzoeksgebied

2 Assessmentrapport

2.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

2.1.1 Topografische situering

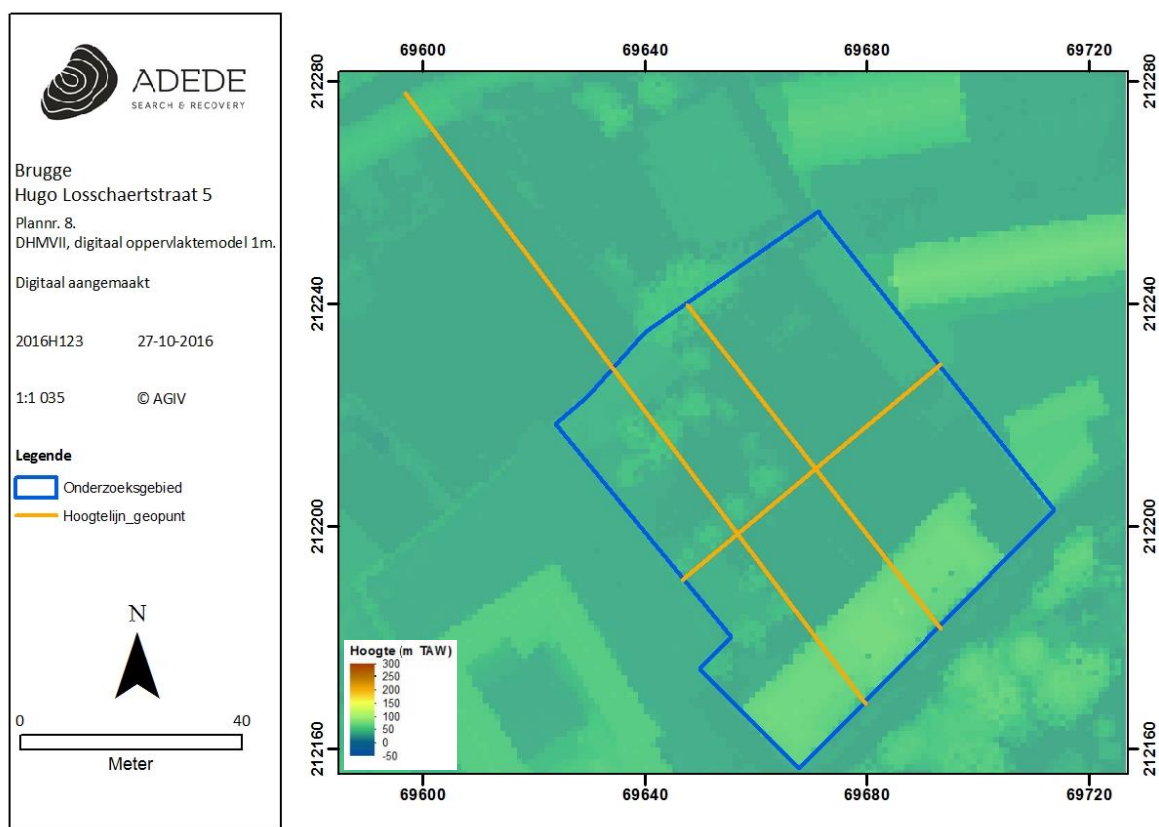
Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de noordzijde van de Hugo Losschaertstraat, gelegen binnen het Ezelstraatkwartier binnen het historische centrum van de stad Brugge. De Stad Brugge is gelegen op de grens van een zandleemgebied en de zeepolders, op circa 15 km van de Noordzee. Het grootste deel van de stad kan tot de zandstreek gerekend worden: de stad ontwikkelde zich immers op drie zandruggen aan de Reie, de rivier die als hoofdader de stad doorkruiste van noord naar zuid. De stad Brugge ontstond dus op een strategische gelegen knooppunt van wegen dat gevormd werd door een bevaarbare waterweg, de Reie, en de steenweg die gevormd wordt door de Langestraat, Hoogstraat en Steenstraat. De naam van de straat toont aan dat de straat hoger lag dan de omgevende vlakte waardoor ervan kan uitgegaan worden dat de straat werd aangelegd in een periode waarin het van belang was de straat op een hoogte aan te leggen ten einde ze te beschermen tegen overstromingen. Hoogstwaarschijnlijk gebeurde dit voor de aanleg van de burcht (van waaruit de stad Brugge zich later zal ontwikkelen en ontstaan is in de 9de à 10de eeuw) en gaat de straat dus terug op een zeer oud wegtracé¹. Rondom de burcht ontwikkelde zich vervolgens een nederzetting die steeds groter werd en aldus werden ook de lager gelegen delen ingenomen. Het onderzoeksgebied bevindt zich op een vrij laag terrein aan de rand van de Polders.

¹ J. Dhondt, 1957, De vroege topografie van Brugge, in Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent 11.

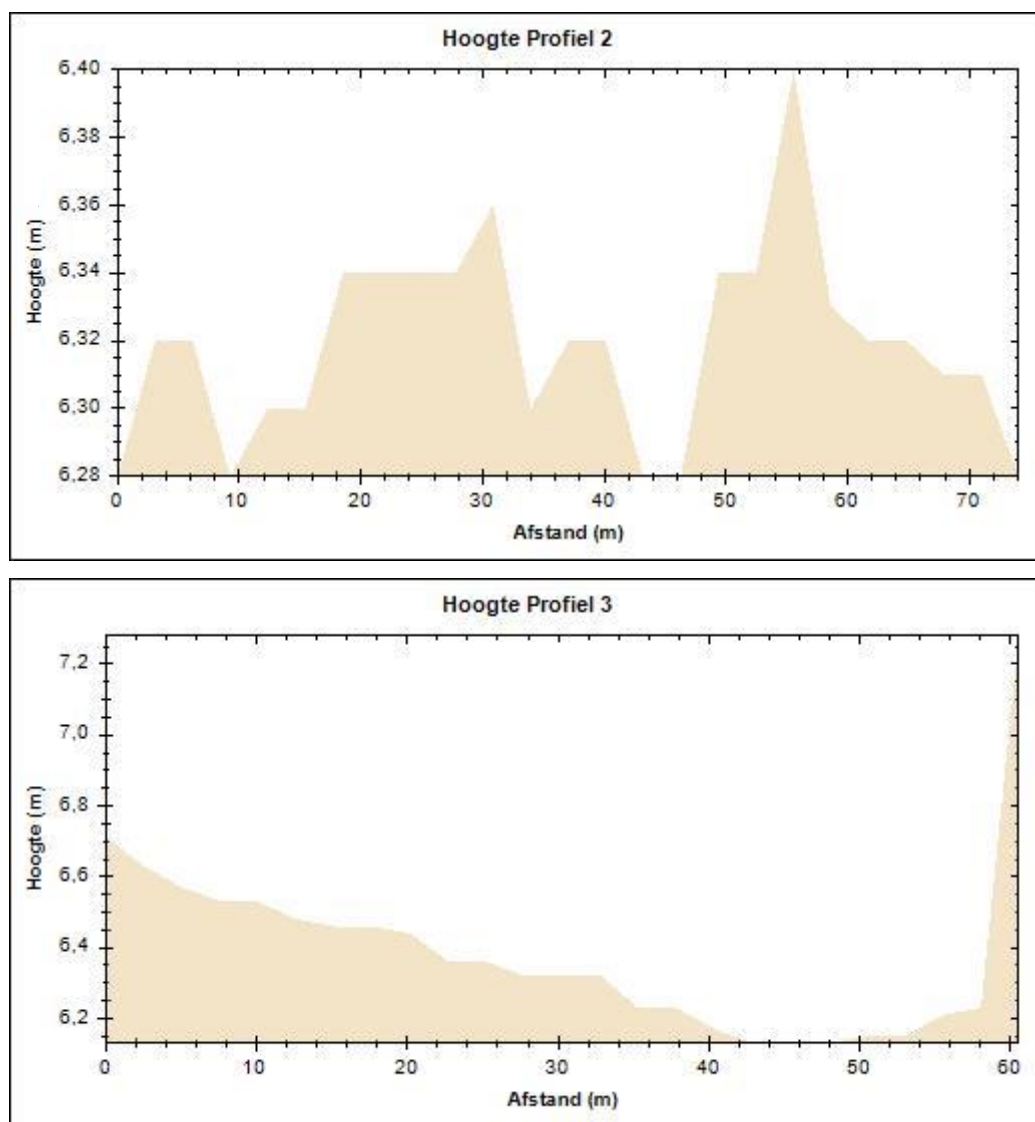
Figuur 1. Digitaal hoogtemodel van de regio Brugge.

Op microniveau bekeken ligt het projectgebied gekarteerd op een hoogte tussen 6,2 en 6,6 meter ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing (TAW).

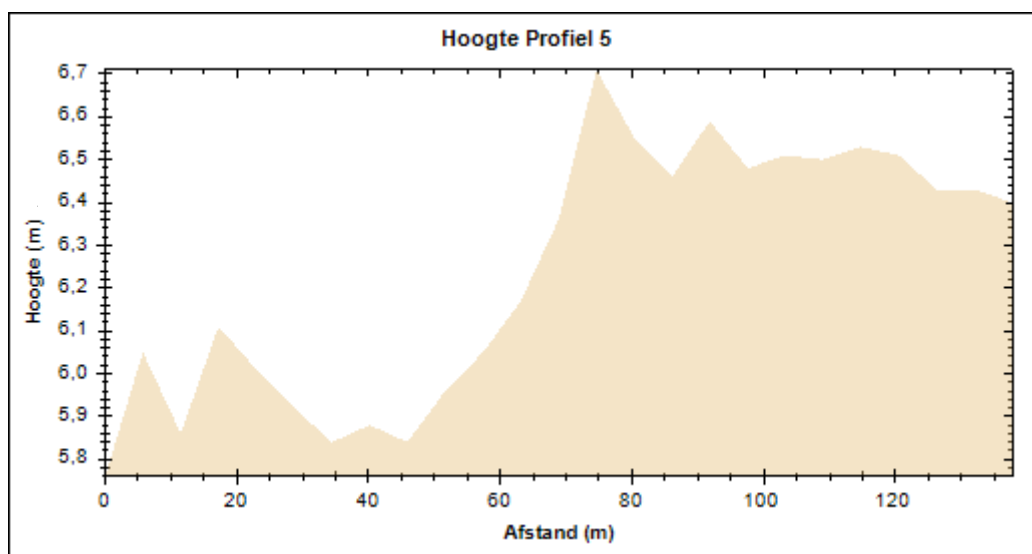
Figuur 2. Detail van het DHMVII, digitaal oppervlaktemodel 1m met aanduiding van de hoogteprofiellijnen.

Onderstaande hoogteprofielen tonen aan dat het terrein vrij egaal is. Het hoogteprofiel van noordwest naar zuidoost lijkt grote pieken te vertonen, maar dit heeft te maken met de schaal waarop Geopunt het profiel genereert. Het verschil tussen het laagste en het hoogste punt op het terrein bedraagt maximaal 12cm en is dus quasi verwaarloosbaar. Het hoogteprofiel van zuidwest naar noordoost vertoont een egalere beeld, hoewel dit profiel een hoogteverschil van circa 0,50m toont waarbij het terrein duidelijk afdaalt in noordoostelijke richting.

Figuur 3. Hoogteprofiel van noordwest naar zuidoost (boven), van zuidwest naar noordoost (midden); © AGIV.

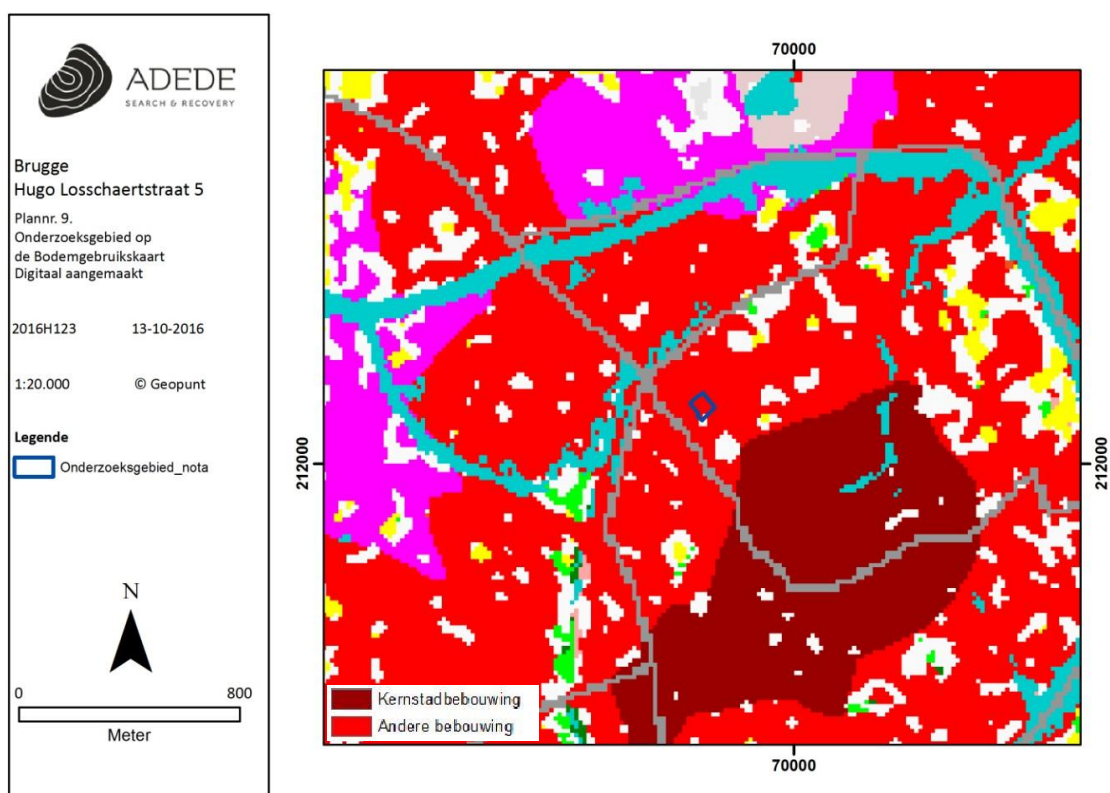
Ter volledigheid werd een extra hoogteprofiel gegenereerd, inclusief het nabijgelegen onderzoeksgebied (cf. infra; vlakdekkende opgraving Klaverstraat, 2016). Dit profiel toont duidelijk aan dat het projectgebied aan de Hugo Losschaertstraat iets hoger ligt (circa 0,50m) ten opzichte van het lager gelegen onderzoeksgebied waarop de vlakdekkende opgraving heeft plaatsgevonden.

Figuur 4. Hoogteprofiel noordwest naar zuidoost inclusief projectgebied Klaverstraat; © AGIV.

2.1.2 Bodemgebruik

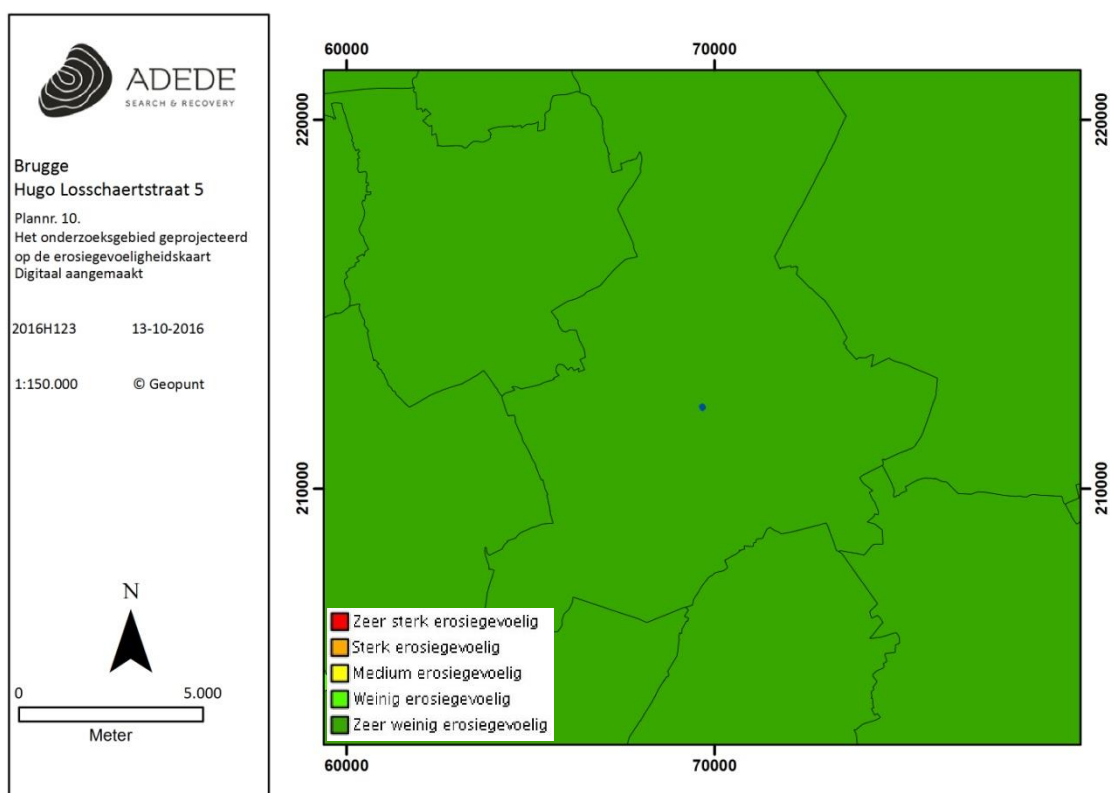
Gezien de ligging van het onderzoeksgebied binnen de bebouwde kom van de stad Brugge werd het bodemgebruik voor het onderzoeksgebied bepaald op “andere bebouwing”. Het gebied bevindt zich op een korte afstand ten noordwesten van de “kernstadbebouwing”.

Figuur 5. Het onderzoeksgebied geprojecteerd op de bodemgebruikskaat.

2.1.3 Erosie

Voor de stad Brugge is geen bodemerosiekaart beschikbaar, echter, de erosiegevoeligheidskaart toont het onderzoeksgebied als “zeer weinig erosiegevoelig”.

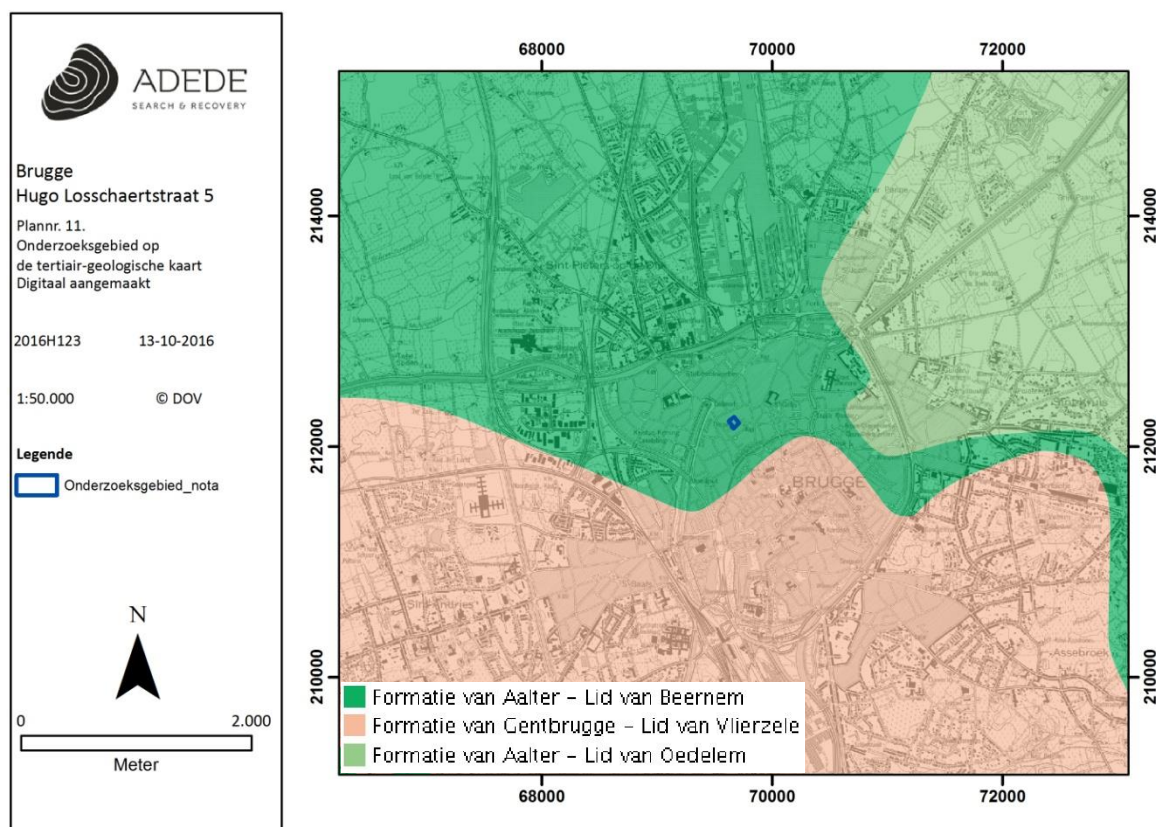
Figuur 6. Plangebied afgebeeld op de erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten.

2.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

2.2.1 Tertiair-geologisch

Het onderzoeksgebied bevindt zich tertiair-geologisch binnen het Lid van Beernem (deel van de Formatie van Kortrijk, 52 miljoen jaar oud), wat neerkomt op mariene bodems, voornamelijk bestaande uit klei, soms zandig of siltig. Soms komen fossielen of bioturbatie voor. In het uiterste westen van België vormt de formatie een 125m dik pakket in de ondergrond. Op terrein vertaalt zich dat in theorie in grijsgroen zand, met plaatselijk dunne kleilaagjes en veldsteenfragmenten. Dit zand is weinig kalkhoudend, maar wel glauconiet- en glimmerhoudend².

² <http://dov.vlaanderen.be>

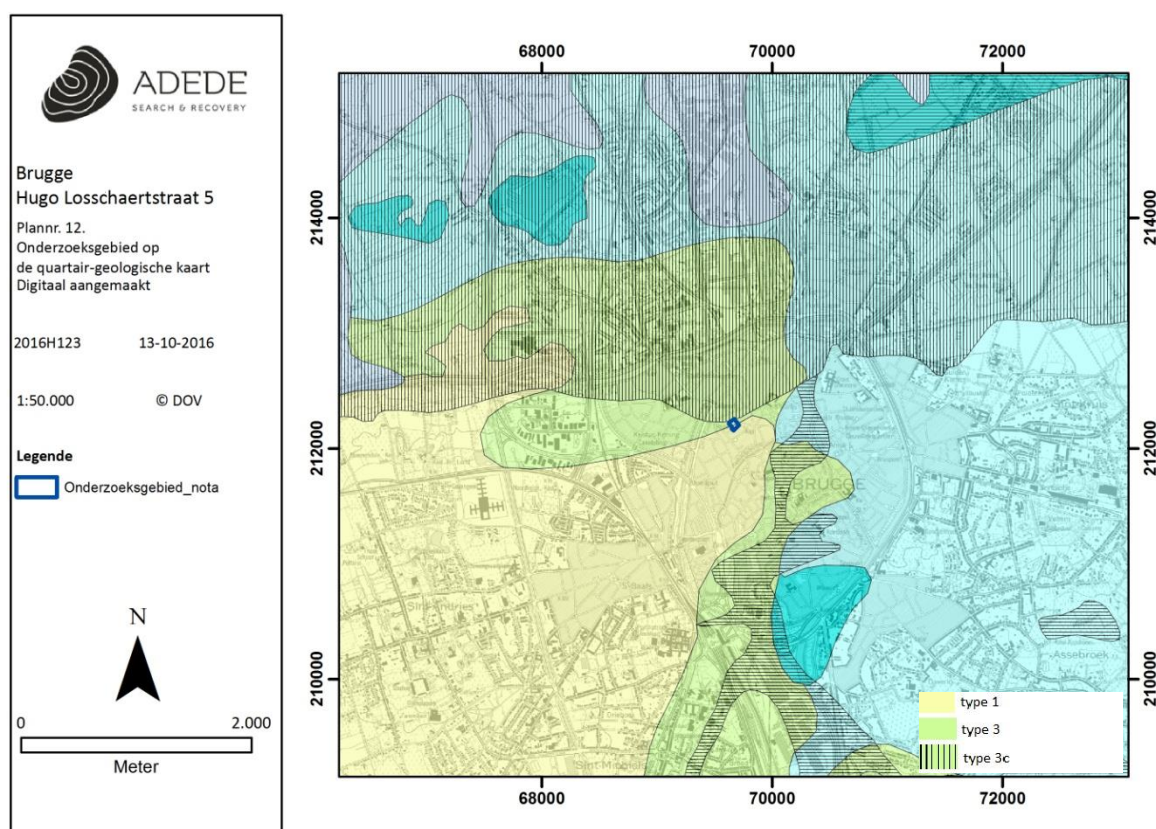

Figuur 7. Het onderzoeksgebied ten opzichte van de tertiair-geologische kaart.

In principe worden deze tertiaire lagen bij het archeologisch onderzoek niet aangesneden, tenzij diepere sporen of structuren aanwezig zijn die onderzocht dienen te worden of tenzij er een bodemingreep heeft plaatsgevonden waardoor de quartaire lagen geërodeerd zijn.

2.2.2 Quartair-geologische bodemkaart van België

Een beeld van de quartair geologische bodemkaart geeft weer dat het projectgebied zich bevindt in een gebied dat voornamelijk bestaat uit eolische afzettingen uit het Weichseliaan en/of hellingsafzettingen uit het Quartair (type 1). Deze bestaan uit homogeen fijn tot middelmatig fijn zand en vertoont meestal een duidelijk diagonale stratificatie in subhorizontale planaire sets. In de opbouw komen dunne discontinue veenbanden en podzolhorizonten voor. Plaatselijk kunnen veenbandjes, landmollusken en zoetwaterschelpjes als insluitsels voorkomen.

Figuur 8. Het onderzoeksgebied ten opzichte van de quartair-geologische kaart.

In het noorden van het onderzoeksgebied bevinden zich onder deze eolische afzettingen ook nog fluviatiele afzettingen uit diezelfde periode (type 3). Het facies is voornamelijk gevormd door verwilderde rivieren die onder periglaciaire omstandigheden van de laatste ijstijd (Vroeg- en Midden-Weichseliaan) actief waren waardoor deze facies lithologisch plaatselijk snelle afwisselingen en combinaties van klei en leem over zand tot grindhoudend grof zand vertoont waarvan dit zand in hoofdzaak onderaan terug te vinden is. Daarnaast komen ook venige intercallaties of vegetatiehorizonten voor. In vele gevallen komt in het zandige pakket een overwegend lemige tussenlaag van fluviatiele oorsprong voor. Binnen deze afzetting kunnen allerhande grindelementen (zoals silexen, kwartskorrels, zandsteenstukken) aanwezig zijn, naast kleikeien, plantengruis en quataire zoetwaterschelpjes³.

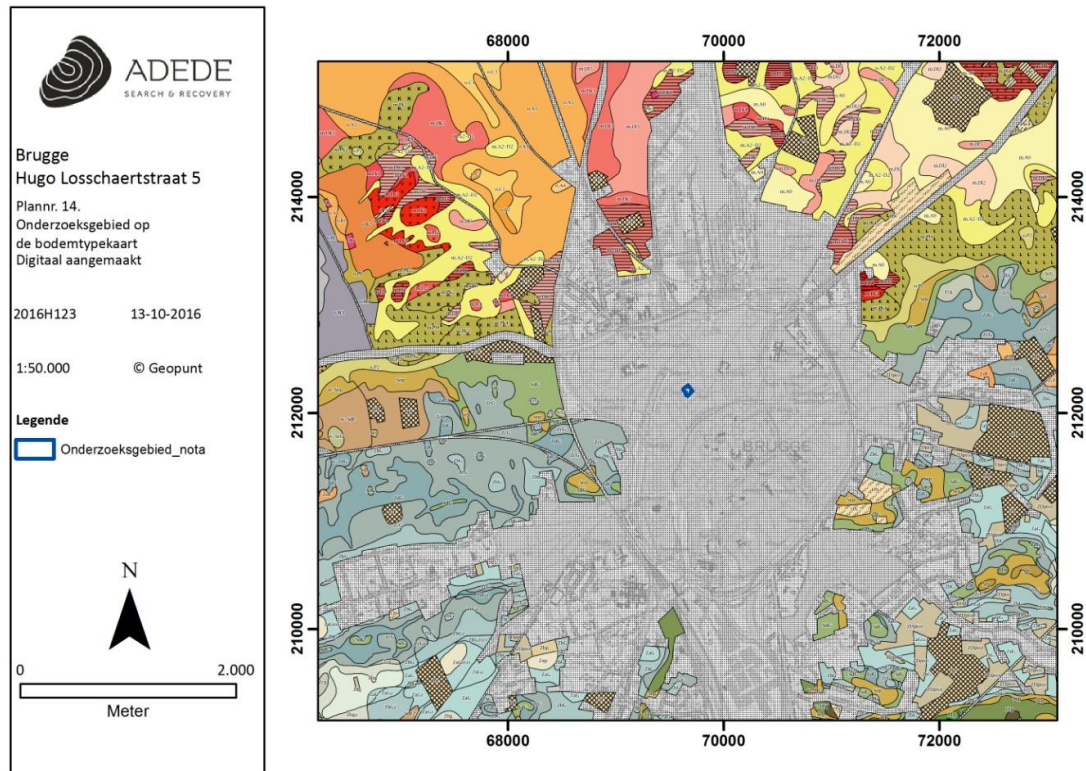
Concreet betekent dit dat het grootste deel van het onderzoeksgebied bestaat uit zand tot zandleem. In het plangebied zijn in de DOV-verkenner⁴ nog geen gedetailleerde booropnames beschikbaar die nadere informatie bieden over de quataire bodemopbouw in het gebied.

³ G. De Moor & D. Van De Velde (UGent), 1994. Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 13-Brugge, p. 17-18.

⁴ <https://www.dov.vlaanderen.be/>

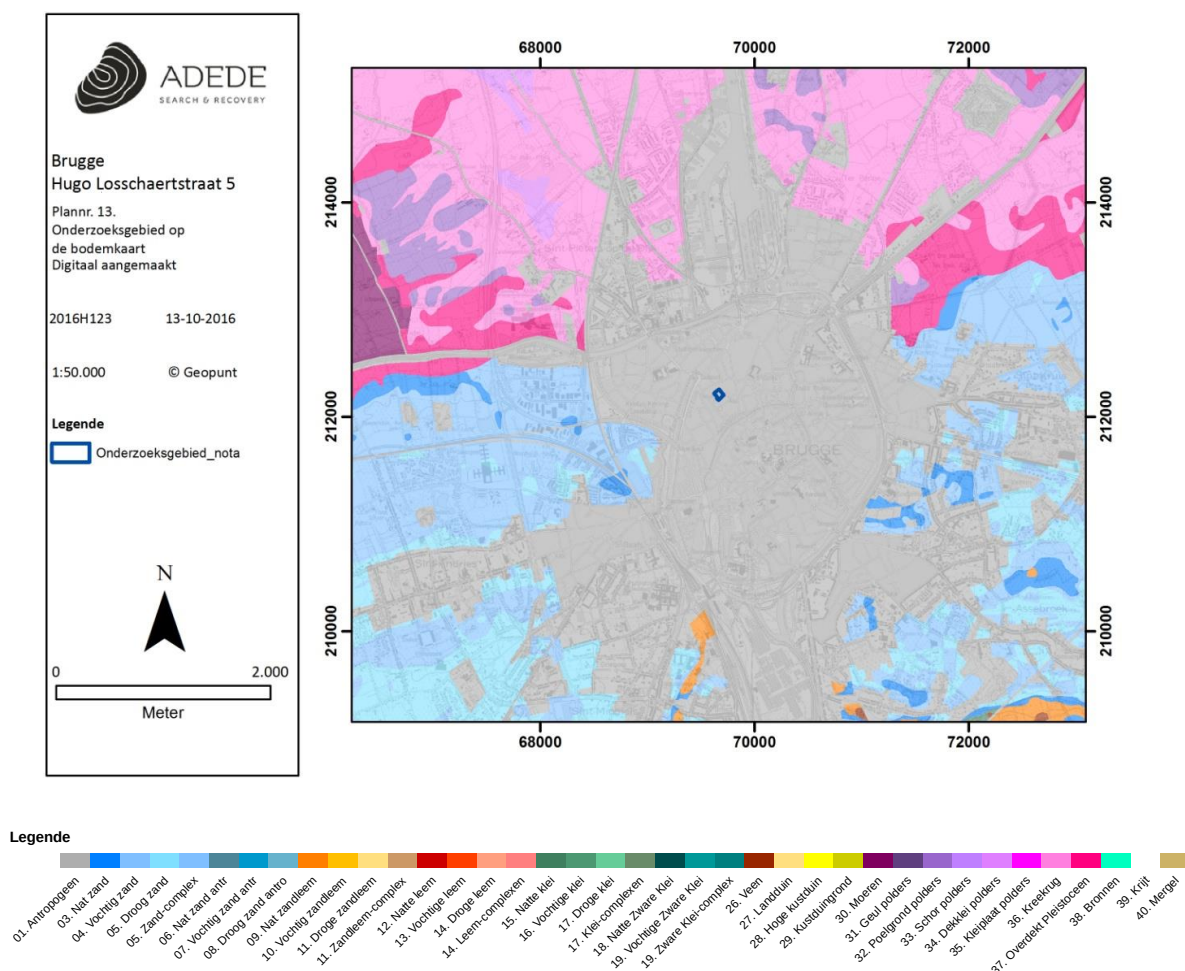
2.2.3 Bodem

Het stadscentrum is niet bodemkundig gekarteerd en staat op de bodemkaart omschreven als OB, wat neerkomt op antropogeen/bebouwde zone (gearceerd gebied).

Figuur 9. Het onderzoeksgebied op de bodemtypekaart.

Op basis van de gegevens uit de omliggende gebieden kunnen wel enkele conclusies worden getroffen. De stad Brugge ligt op de grens van twee bodemgesteldheden, met name de kreekruigen (rood) in het noorden en vochtige zandgronden (blauw) in het zuiden.

Figuur 10. Het onderzoeksgebied op de bodemkaart.

De kreekruggronden omvatten de gronden van met zand en klei opgevulde oude getijdereken. Het onderzoeksgebied bevindt zich in de zone van de vochtige zandgronden. Deze bestaan uit series SdG en ZcG.

Serie SdG komt overeen met matig natte lemige zandgronden met een duidelijke humus en/of ijzer B horizont. De bouwvoor van deze gronden is iets dikker en humeuzer dan bij de matig droge podzolen op lemig zand. Hij is soms gevlekt met resten van de E-horizont en brokjes podzol B. De podzol B is 20 à 40cm dik en zwak verhit. De wintergrondwaterstand reikt tot in het onderste gedeelte van de podzol B zodat de roestverschijnselen -die tussen de 40 à 60cm beginnen- in veel gevallen moeilijk waarneembaar zijn. In de golvende gebieden komt veelal een tertiair substraat voor. De waterhuishouding is goed in de zomer, maar iets te nat in de winter, vooral wanneer een kleilig substraat op geringe diepte voorkomt. **Serie ZcG** komt overeen met matig droge zandbodems met een duidelijke humus en/of ijzer B horizont. De bouwvoor is 30 tot 40cm dik, donkergrijs en rust op de podzol B waarvan plaatselijk het onderste gedeelte verkit is, maar ook soms duidelijke sporen van

degradatie vertoont. Tussen 60 à 90cm diepte zijn deze bodems duidelijk roestig gevlekt. Het zijn te droge gronden in de zomer die bovendien gevoelig zijn voor verstuviging.

2.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

2.3.1 Algemene historische situering

Het projectgebied bevindt zich in het historische stadscentrum van Brugge, dat zich ontwikkelde op drie zandruggen aan de Reie, de hoofdrij die de stad doorkruist van zuid naar noord. De oudste archeologische sporen wijzen op een bescheiden Gallo-Romeinse nederzetting uit de derde eeuw nabij de huidige Dampoort. Ook elders in de stad werden sporen aangetroffen die wijzen op menselijke activiteit tijdens deze periode. Vermoedelijk bestonden er verschillende gelijktijdige of opeenvolgende bewoningskernen in de loop van de eerste tot de derde eeuw.

Onder de Franken wordt het rijk opgedeeld in drie pagi. Brugge, gelegen in de oostelijke uithoek van het rijk waar de drie pagi elkaar raken, staat rechtstreeks in verbinding met de open zee en oefent de functie van handelsnederzetting uit. De naam van de stad is etymologisch verwant met het Scandinavische woord *bryggja* wat verwijst naar een aanlegplaats of –steiger. Deze kan vermoedelijk gesitueerd worden nabij het latere marktplein en de Burg. Ten gevolge van de invallen van de Noormannen wordt een kustverdediging uitgebouwd waardoor ter hoogte van het huidige Burgplein een versterkte burcht met aarden wallen en paalwerk gebouwd, gelegen op het knooppunt van de mogelijk Romeinse weg Oudenburg – Aardenburg en de Reie. Tijdens de 10de eeuw wordt deze burcht uitgebouwd tot een heus machtscentrum waarbij in het noordelijk deel ook een burchtkerk wordt opgetrokken. Aldus verkrijgt de burcht een tweeledige functie: een burgerlijke in de zuidelijke helft en een kerkelijke functie in de noordelijke helft. Het eigenlijke zwaartepunt van de bewoning en de locatie van de handel is te situeren aan de westkant van de Burg. De verdere ontwikkeling van de stad gebeurt in functie van de landhandel en verloopt langs de as Steenstraat – Zuidzandstraat die op een zandrug ligt aan het begin van de weg Brugge-Torhout-Ieper-Mesen-Rijsel. De landweg Brugge-Gent bevordert de ontwikkeling van de stad in zuidelijke richting. Rond 1100 is in dit kwartier het grootste deel van de bevolking gevestigd. In de 12de eeuw wordt de eerste stadsomwalling aangelegd waardoor Brugge zich aftekent in het omliggende platteland. Deze oorspronkelijk houten omwalling wordt in de loop van de 12de eeuw of in het begin van de 13de eeuw vervangen door steenbouw, waarvan nog een gedeelte van een halfronde versterkingstoren zichtbaar is ter hoogte van de Pottenmakersstraat. De stad zelf is toegankelijk via 6 stadspoorten waarvan de poortstraten essentiële in- en uitvalswegen vormen die later uitgroeien tot belangrijke commerciële assen.

De tweede helft van de 12de en de 13de eeuw worden gekenmerkt door economische welvaart. Door de stormvloed van oktober 1134 ontstaan er enkele geulen waarvan de belangrijkste in zuidwestelijke richting loopt tot voorbij het latere Damme. De vorming van het Zwin zorgt voor een betere toegankelijkheid via de zee waardoor Brugge kan uitgroeien tot een belangrijke handelsmetropool. De grote bevolkingstoename die hiermee gepaard gaat leidt tot het bebouwen van braakliggende terreinen en het bouwrijp maken van percelen, zoals de omgeving van de Spiegelrei en het Oosterlingenplein die met één meter wordt opgehoogd. Hierdoor ontstaan ook nieuwe wijken buiten de eerste stadsomwalling waar zich ook enkele bedelorden vestigen aangezien hier nog voldoende ruimte is voor de bouw van ruime kloostercomplexen met bijhorende tuinen. Vanwege de lage grondprijzen komt hier ook een concentratie van arme bewoners. Aldus wordt het stadsareaal in 1275 aanzienlijk uitgebreid waarna in 1297 wordt gestart met de bouw van een tweede stadsomwalling waarvan het binnenareaal overeenkomt met het stadsareaal binnen de huidige vesten. De stad is toegankelijk via negen stadspoorten waarvan vijf de rol van de poorten van de eerste stadsomwalling overnemen.

Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen het Ezelstraatkwartier. De Ezelstraat, gelegen ten westen van het onderzoeksgebied is één van de belangrijkste handelsstraten van het Ezelstraatkwartier. De Ezelstraat werd vernoemd naar zijn centrale handelspoorten. De Ezelstraat loopt grofweg zuid-noord en begint bij het einde van de Sint-Jakobsstraat met de Ezelpoort van de eerste omwalling, de Ezelbrug over de rei en loopt verder naar de Ezelpoort van de tweede stadsomwalling in het noordwesten van de stad bij de uitvalsweg naar Oostende. De straat is vermoedelijk ontstaan rond 1200. De huidige Sint-Jorisstraat, en de Vlamingdam in haar verlengde, vormen een tweede belangrijke, nagenoeg evenwijdige, as ten oosten van de Ezelstraat. Deze loopt van de vroegere Vlamingpoort en –brug, aan het einde van de gelijknamige straat, naar de ‘nieuwe’ Vlamingpoort, gebouwd in 1297. Haakse, al dan niet gebogen zijstraten verdelen de tussengebieden in ongelijke bouwblokken met vrij dichte perceelsindeling en bebouwing. Eén van die zijstraten is de Hugo Losschaertstraat, een straatnaam die voor het eerst vermeld wordt in 1305⁵ in de stadsrekeningen als ‘Hughes Losschenstrate’ en enkele jaren later, in 1310, als ‘s heer Hugo Losschaertstrate’. De naam verwijst naar een persoon van eenvoudige komaf⁶ die ofwel in deze straat woonde, ofwel één of meerdere huizen in deze straat in zijn bezit had. De familienaam ‘Losschaert’ spruit vermoedelijk voort uit het feit dat één van zijn voorouders een *losschaert* of scheelziend persoon was⁷.

⁵ A. Schoutteet, De straatnamen van Brugge: oorsprong en betekenis, 1977.

⁶ Het eren van personen van voorname komaf door een straatnaam naar hem/haar te vernoemen is een praktijk die pas op het einde van de 18de eeuw in gebruik kwam.

⁷ Het woord leeft onder andere nog verder in het Franse loucher wat scheelzien betekent.

Net zoals in de andere kwartieren hebben zich hier, na de godsdienstoorlogen en tijdens de contrareformatie, enkele al dan niet nieuwe kloosterorden gevestigd, waardoor de stadsstructuur bijwijlen grondig werd gewijzigd. Een van die nieuwe kloosterorden is de gemeenschap van de Theresianen of ongeschoeide karmelietessen. Zij vinden vanaf 1668 hun onderkomen in een nieuw gebouwd klooster met twee kloostergangen gelegen tussen (op de hoek van) de Ezelstraat en de Hugo Losschaertstraat. Vanaf 1681-1684 wordt hier ook een kerk gebouwd, die heden ten dage een functie gekregen heeft als concertzaal. Het klooster werd in 1783 opgeheven, en vanaf 1788 tot 1803 werden de zusters apostolinnen hier opgevangen. Nadien wordt het herbestemd voor militaire doeleinden: in de eerste plaats wordt het klooster heringericht als militair hospitaal. Vanaf 1850 kent het een functie als infanteriekazerne, die verschillende malen wordt uitgebreid.

Figuur 11. De ingang tot de Weylerkazerne in de Hugo Losschaertstraat⁸.

Een belangrijke uitbreiding vindt plaats in 1924-1925 waarbij een nieuwe logiesblok met paardenstal wordt geconstrueerd door de Brugse aannemer E. Provoost. Deze gebouwen bevonden zich ter hoogte van de huidige Hugo Losschaertstraat nr. 5, het plangebied van dit onderzoek. In 1932 worden de verschillende vleugels vernoemd naar gesneuvelde (onder)officieren waarbij het voormalige klooster de naam 'Gebroeders Van Raemdonck' krijgt toegewezen, en het gebouw in de Hugo Losschaertstraat (de huidige Middenschool) de naam 'Gebroeders Evrard'. Het volledige kazernecomplex wordt genoemd naar kapitein Weyler⁹, de aanvoerder van de 24ste Linie. Deze eenheid was betrokken bij de veldslag bij Halen waarbij maar liefst 60% van de manschappen sneuvelde. De veldslag staat beter bekend als de Slag van de Zilveren Helmen. Kapitein Weyler zelf

⁸ [http://www.erfgoedforumbrugge.be/Theresianenklooster%20\(Weylerkazerne\).html](http://www.erfgoedforumbrugge.be/Theresianenklooster%20(Weylerkazerne).html)

⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/82529>

sneuvelde in 1918 in Zarren in de functie van majoor. Deze aanduiding van majoor Weyler is ook terug te vinden op de kaart van Bocxstael uit 1935 (cf. infra).

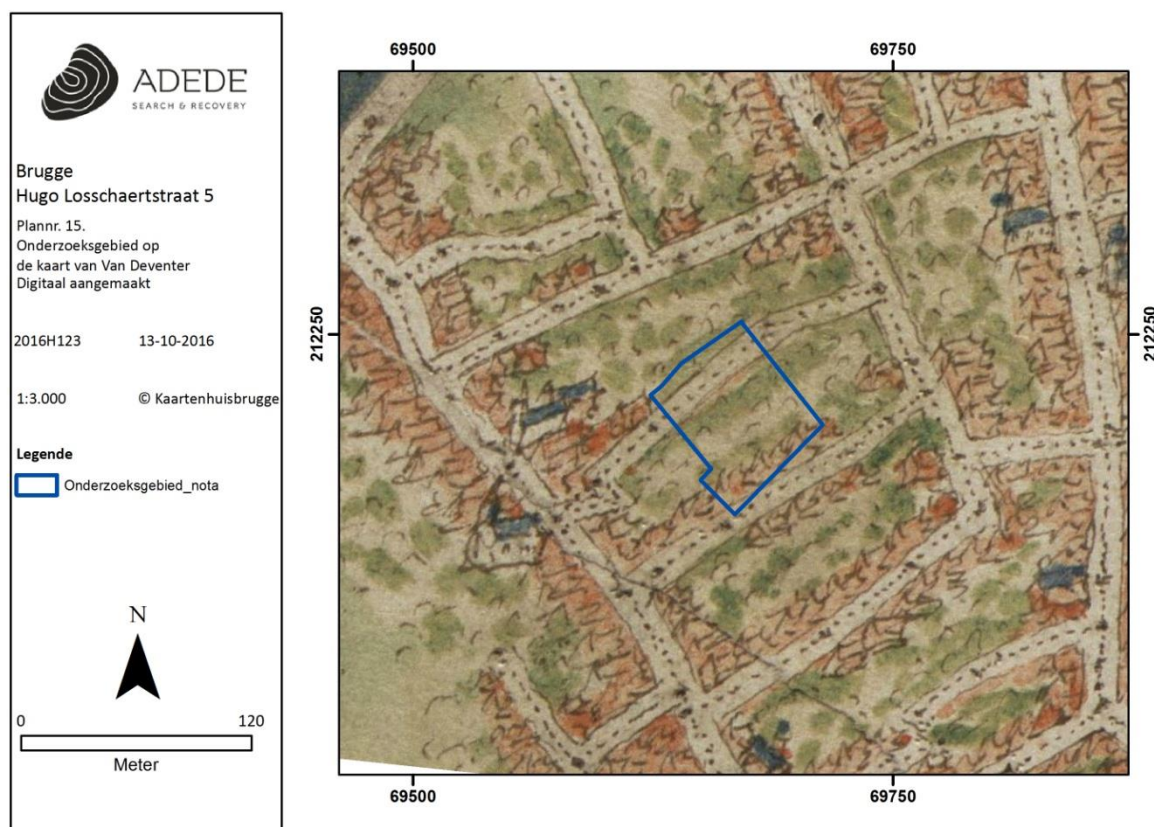
In 1965 wordt de kazerne officieel opgeheven. Het schoolgebouw van de Middenschool Brugge Centrum is vastgesteld als bouwkundig erfgoed. Het voormalige blok 'Gebroeders Evrard' vormde een vleugel van de Majoor Weylerkazerne die in 1924-1925 werd opgericht. Tussen 1958 en 1960 wordt het gebouw in gebruik genomen voor de administratie van de Provincie. Na enkele jaren leegstand wordt het in 1972 in gebruik genomen als klassenvleugel van de Rijksnormaalschool (cf. Sint-Jorisstraat 69-71). Van 1985 tot 1987 wordt het gebouw gerestaureerd en vervolgens betrokken door het Fonds van Schoolgebouwen. Vanaf 1992 krijgt het gebouw zijn schoolfunctie terug als onderdeel van de Middenschool Brugge Centrum. Het betreft een vrij beeldbepalende constructie opgetrokken in een gele baksteen, bestaande uit 3 à 4 verdiepingen onder leien schild- en zadeldaken. Op de speelplaats bevindt zich een soort paviljoen uit de jaren '70, alsook een natuurstenen gedenkteken op een bakstenen sokkel. Het opschrift luidt 'PRO PATRIA/ 1914/ 1918/ 1940/ 1945'. Het gedenkteken werd ontworpen door beeldhouwer O. Rotsaert en ingewijd in 1945 op de speelplaats van de Rijksmiddelbare school in de Boomgaardstraat. In 1993 werd het overgebracht naar zijn huidige locatie aan de Middenschool.

2.3.2 Historisch kaartmateriaal

2.3.2.1 Kaart van Jacob Deventer, 1559

Jacob van Deventer kan de eerste wetenschappelijke cartograaf van de Nederlanden worden genoemd: hij is de eerste die niet langer de nadruk legt op het picturale karakter van een kaart, maar zich gaat focussen om het werkelijke aanzien van de stad getrouw weer te geven. Gelet op het militaire doel van deze kaarten worden het verloop van het wegennet en de verhoudingen tussen de bouwblokken minutieus aangehouden. Het is wachten tot het einde van de 18de eeuw voor vergelijkbare topografisch nauwkeurige kaarten¹⁰.

¹⁰ Capiteyn A., Charles L. & Laleman M.C., Historische atlas van Gent. Een visie op verleden en toekomst, Amsterdam, 2007, p. 26-27.

Figuur 12. Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Deventer¹¹.

Op de kaart van Deventer is er duidelijk bebouwing te zien aan beide kanten van de Hugo Losschaertstraat. Het binnengebied staat aangeduid als open ruimte. In het noorden van het onderzoeksgebied staat een straat aangegeven die parallel loopt aan de Hugo Losschaertstraat en de Sint-Jorisstraat verbindt met de Ezelstraat. Deze straat is heden ten dage verdwenen.

2.3.2.2 Kaart van Marcus Gerards, 1562

In 1561 kreeg Marcus Gerards de opdracht van het stadsbestuur van Brugge om de stad in kaart te brengen. Het doel was om aan handelaars aan te tonen hoe goed de stad bereikbaar was via de zee en also de economie nieuw leven in te blazen. Dit weerhield de schilder er echter niet van om, gekeken vanuit het noordwesten en in vogelperspectief, een overzicht te geven van alle historische gebouwen, stadspoorten, reien, straten, pleinen en gewone woningen uit de 16de eeuw, en dit tot in de kleinste details. Het is dan ook de meest gereproduceerde kaart van Brugge¹². De kaart biedt een

¹¹ <http://www.kaartenhuisbrugge.be/Kaart>

¹² https://nl.wikipedia.org/wiki/Marcus_Gerards

overzicht van de terreinbezetting in de 16de eeuw, waarin het vandaag bewaarde stratenpatroon duidelijk aanwezig is. De bebouwing van dit essentieel residentieel gebied bestaat in hoofdzaak uit diephuizen, een aantal breedhuizen en bij uitzondering ook meer complexe huizen met bijvoorbeeld een traptoren¹³.

Brugge

Hugo Losschaertstraat 5

Plannr. 16

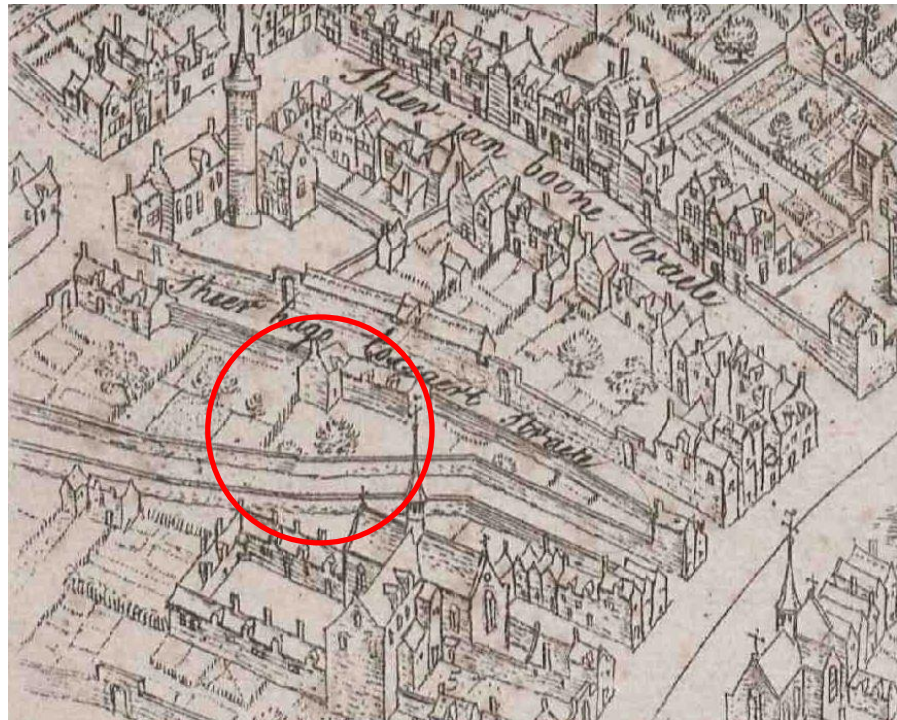
Plangebied globaal aangeduid op de kaart van Marcus Gerards.

Analoog aangemaakt

13/10/2016

2016H123

©Kaartenhuisbrugge

Figuur 13. Het onderzoeksgebied globaal aangeduid op de kaart van Marcus Gerards.

Op deze kaart wordt ter hoogte van de Hugo Losschaertstraat verspreide bebouwing met ommuurde achtererven weergegeven. Ter hoogte van de huidige Middenschool, en dus binnen het onderzoeksgebied, is een diephuis en een breedhuis weergegeven met een zadeldak en meerdere dakkappen, een kenmerk van de Brugse architectuur. Iets verderop in de straat, op de hoek met de Schutterstraat, staat een imposant breedhuis met traptoren. Het binnengebied staat aangeduid als tuinderij met her en der een boom. Ook op deze kaart staat in het noorden van het onderzoeksgebied een straat aangegeven.

2.3.2.3 Kaart van Frans Hogenberg, 1572

Deze kaart maakt deel uit van het stadsgezichtenboek *Civitates Orbis Terrarum*, dat Frans Hogenberg samen met Georg Braun, een kanunnik van de Dom van Keulen, in 1572 publiceerde.

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2015: Ezelstraatkwartier. In Inventaris Onroerend Erfgoed. Opgehaald van <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/122089> op 22-10-2015.

Brugge

Hugo Losschaertstraat 5

Plannr. 17

Plangebied globaal aangeduid op de kaart van Hogenberg.

Analoog aangemaakt

13/10/2016

2016H123

©Kaartenhuisbrugge

Figuur 14. Het onderzoeksgebied globaal aangeduid op de kaart van Frans Hogenberg.

Hoewel deze kaart slechts tien jaar later werd opgesteld is de bebouwing ter hoogte van de huidige Middenschool reeds verdwenen. Het huis op de hoek met de Schutterstraat staat wel nog afgebeeld. Over de invulling van het achtergebied, dat wel nog duidelijk ommuurd is afgebeeld, kan geen bijkomende informatie worden afgeleid. Ook hier is de straat in het noorden weergegeven.

Voor deze periode zijn er ook belastinggegevens bewaard gebleven in het archief van de stad Brugge, de zogenaamde 'registers van de zestendelen' die werden opgesteld vanaf 1571. De Hugo Losschaertstraat behoorde tot het Sint-Niklaaszestendeel en telde 21 huizen met gekende eigenaars en bewoners. Deze schijnbare discrepantie tussen de historische bronnen (veel huizen) en het historische kaartmateriaal (weinig tot geen bebouwing) is vermoedelijk te verklaren doordat de huizen, gelegen binnen het ommuurde areaal tussen de Hugo Losschaertstraat en de Jan Boninstraat (ten zuiden van het onderzoeksgebied), afhankelijk van hun deuropening tot de ene of de andere straat behoord zullen hebben. Wel kan er, op basis van een recent uitgevoerd doctoraatsonderzoek, uitspraak gedaan worden over de sociale status van de bewoners van de Hugo Losschaertstraat. Op basis van de evolutie van de huurwaarden in de Brugse binnenstad kan vastgesteld worden dat het onderzoeksgebied zowel in de periode 1570-1580 als in 1667 in de goedkoopste categorie wordt ingedeeld¹⁴.

¹⁴ F. Roelens & J. Huyghe, *Archeologisch proefonderzoek Hugo-Losschaertstraat 5a (Brugge)*, 2016, Raakvlak, Brugge.

2.3.2.4 Kaart van Antonius Sanderus, 1641

Het magnus opus van Antonius Sanderus is de *Flandria Illustrata, sive Descriptio comitatus istius per totum terrarum orbem celeberrimi* (vertaling: Geïllustreerd Vlaanderen of een beschrijving van de beroemdste mensen van het hele gebied). Het is een historische beschrijving van tal van Vlaamse steden en gemeenten.

Brugge

Hugo Losschaertstraat 5

Plannr. 18

Plangebied globaal aangeduid op de kaart van Sanderus.

Analoog aangemaakt

13/10/2016

2016H123

©Kaartenhuisbrugge

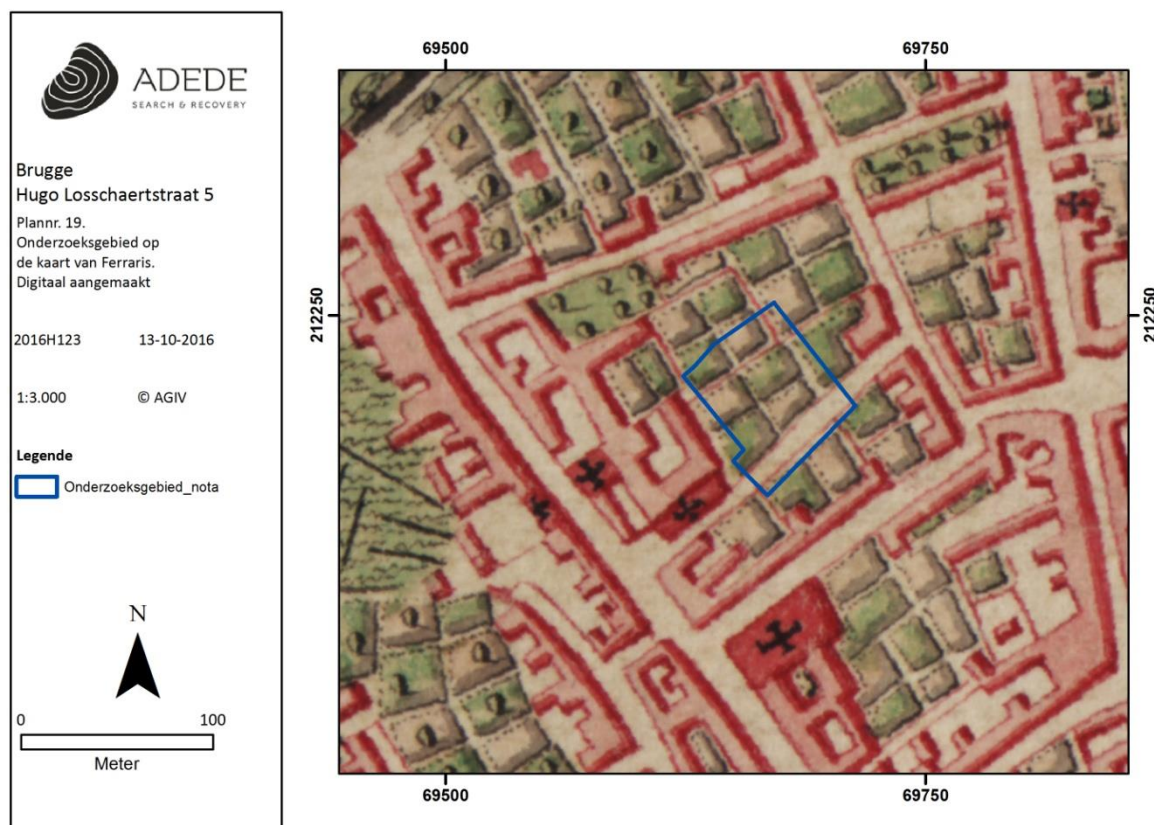
Figuur 15. Het onderzoeksgebied globaal aangeduid op de kaart van Antonius Sanderus.

Op de kaart van Sanderus is een gelijkaardige situatie te zien als op de kaart van Hogenberg: een onbebouwd gebied (met uitzondering van het huis op de hoek van de Schutterstraat) en een binnenruimte die is ingericht als tuinderij.

2.3.2.5 Kaart van Ferraris, 1770-1777

In opdracht van Keizerin Maria-Theresia en Keizer Jozef II werden de Oostenrijkse Nederlanden voor het eerst grootschalig en systematisch topografisch gekarteerd. 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten werden geklasseerd volgens bundels en vergezeld van een beschrijvende tekst om aldus de leemtes van de bestaande topografische kaarten op te vullen. Dit alles gebeurde onder leiding van generaal Joseph-Jean-François Graaf de Ferraris (1726-1814). Het resultaat was een Kabinetskaart in drie exemplaren. Het exemplaar, bestemd voor de Oostenrijkse gouverneur Karel

van Lotharingen, is heden in bezit van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. De andere exemplaren bevinden zich in het Rijksarchief in Den Haag en het *Kriegsarchiv* te Wenen¹⁵. De Ferrarisatlas had tot doel een militaire kaart te zijn, waarbij de details niet de voornaamste zorg waren, maar eerder de algemene aanduiding van hagen, grachten, rivieren en gebouwstructuren.

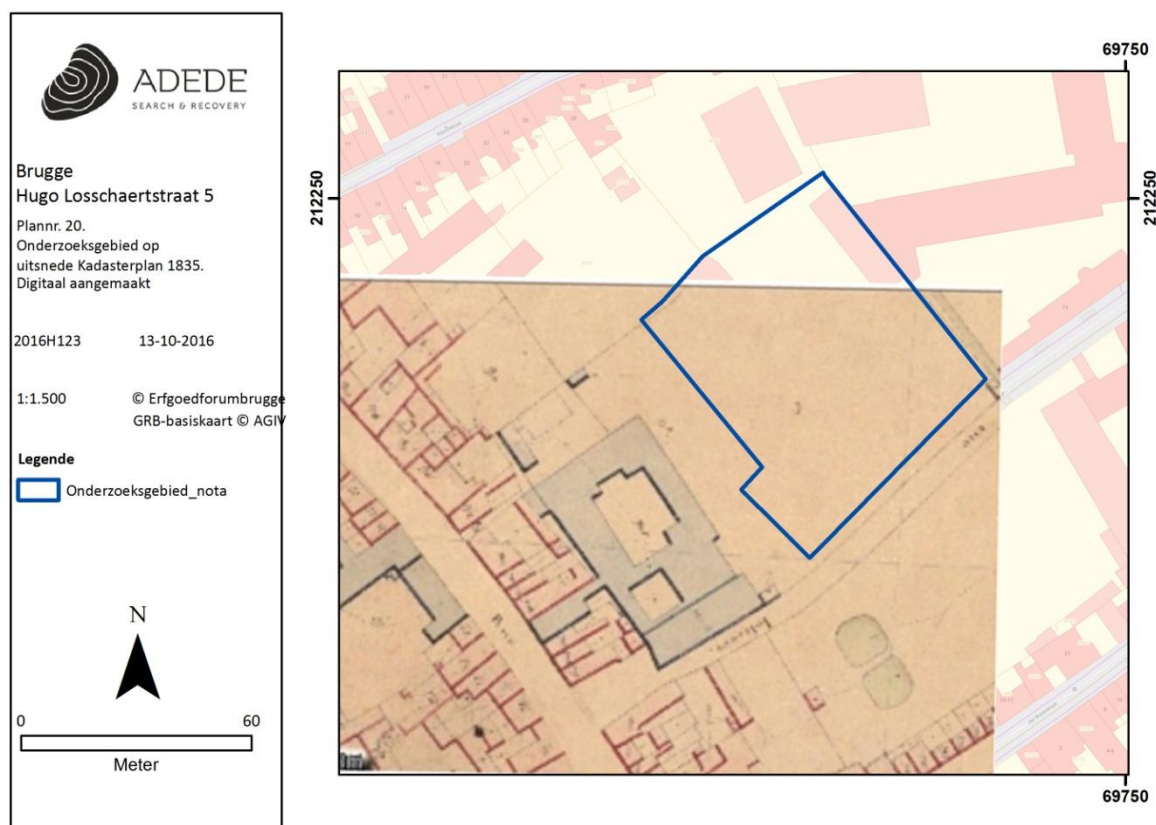
Figuur 16. Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Ferraris.

Het eerste dat opvalt is dat de straat die op oudere kaarten werd weergegeven in het noorden van het onderzoeksgebied hier verdwenen is. De twee bouwblokken zijn opgenomen in één groter geheel. Het huis op de hoek van de Hugo Losschaertstraat en de Schutterstraat staat nog duidelijk afgebeeld en ook de vorm van het zuidelijke perceel is nog herkenbaar. Het onderzoeksgebied staat ingevuld als tuinderij.

¹⁵ http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf

2.3.2.6 Kadasterplan 1835

Van deze kaart was slechts een beperkt deel digitaal beschikbaar, waardoor een deel van het projectgebied buiten het kaartfragment komt te liggen. Voor de volledigheid wordt de kaart hier alsnog opgenomen, te meer omdat de kaart toch het grootste deel van het projectgebied omvat.

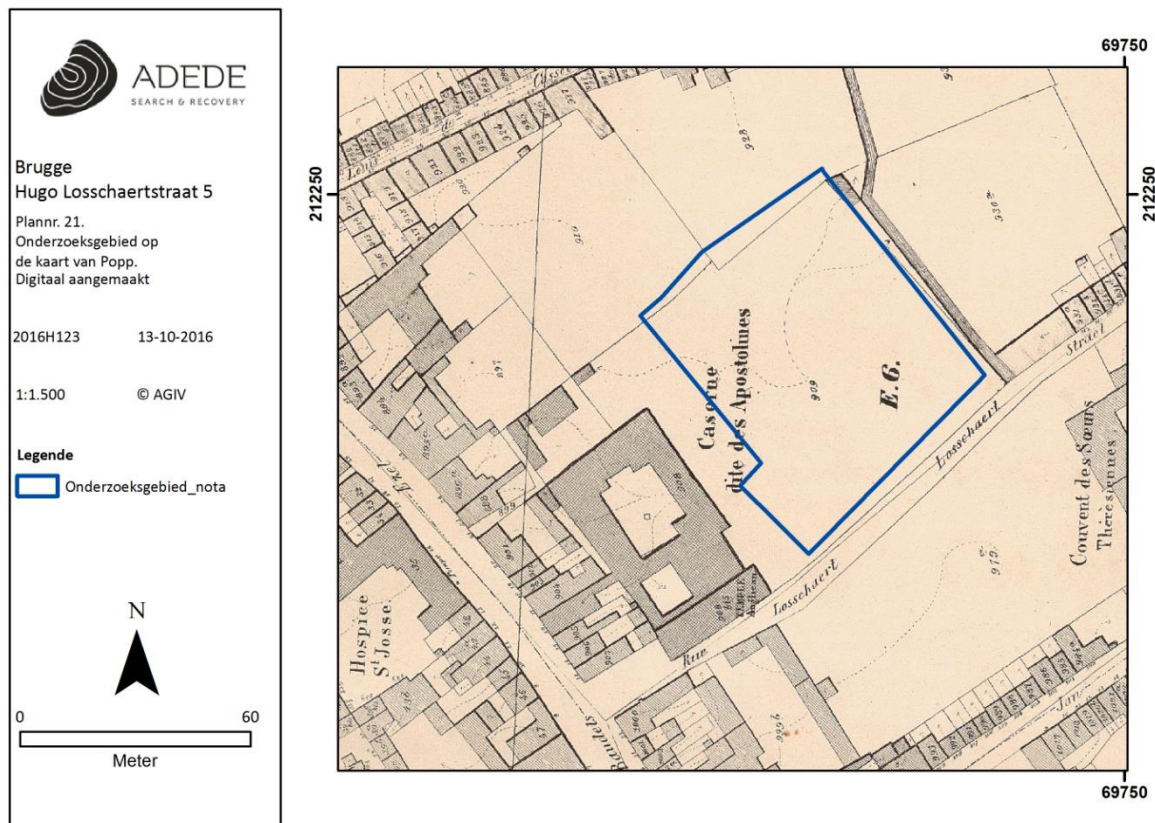
Figuur 17. Onderzoeksgebied geprojecteerd op een deel van het kadasterplan 1835.

Op het kadasterplan van 1835 is een oppervlakteplan weergegeven van het klooster, voor het werd omgebouwd naar een militaire kazerne vanaf 1850¹⁶. Er wordt geen bebouwing weergegeven in het onderzoeksgebied.

2.3.2.7 Kaart van Philippe Chrétien Popp, 1865

De Popp-kaarten zijn een verzameling kadasterkaarten die in de 19de eeuw werden uitgegeven door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp. Deze kaarten waren in feite een gecommmercialiseerde versie van het toenmalige kadaster van België en bevatten dus veel gegevens over perceelsindeling, maar zonder detailwerking.

¹⁶ <http://www.erfgoedforumbrugge.be/Theresianenklooster%20%28Weylerkazerne%29.html>

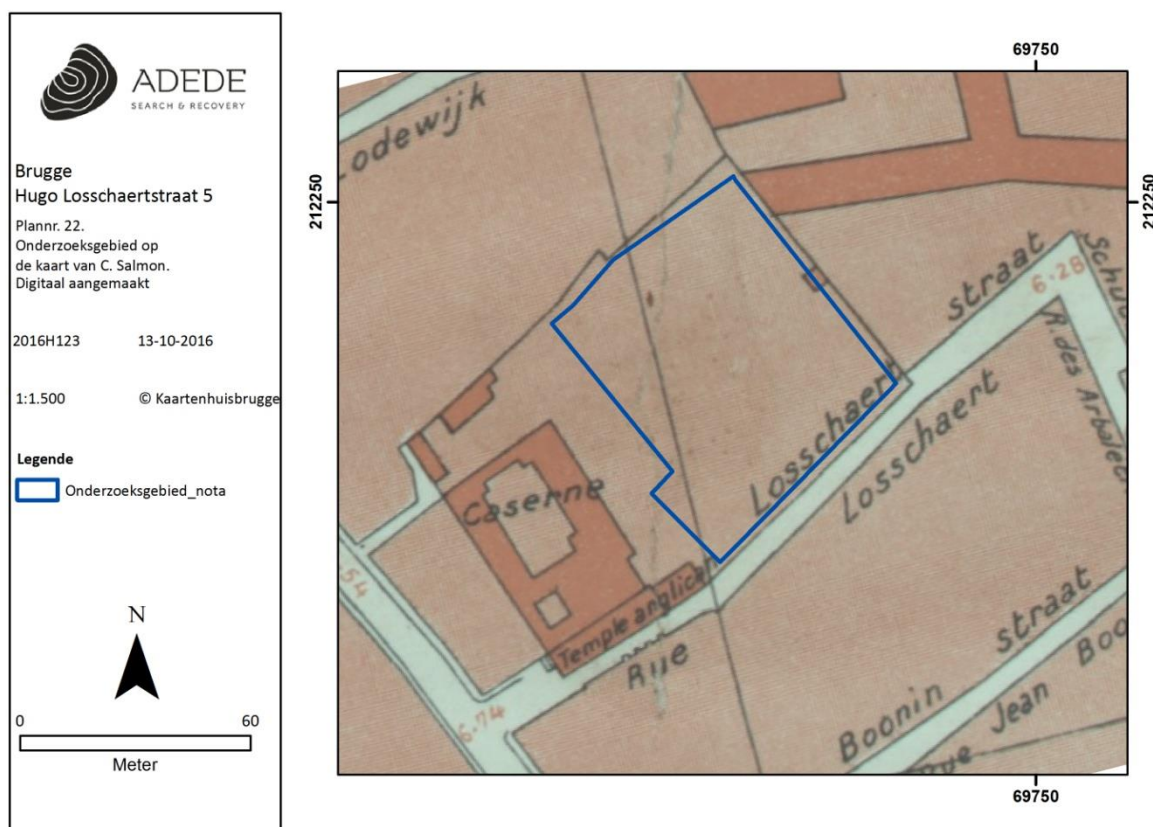

Figuur 18. Het onderzoeksgebied op de kaart van Popp.

Binnen het onderzoeksgebied wordt op de Popp-kaart geen bebouwing afgebeeld. Wel wordt er melding gemaakt van de 'Caserne dite des Apostolines'. In deze periode wordt immers het aanpalende Theresianenklooster, gelegen net ten westen van het onderzoeksgebied, omgevormd tot militair hospitaal.

2.3.2.8 Kaart van C. Salmon, 1904-1907

Dit 'algemeen stadsplan Stad Brugge, dienst der werken' werd uitgegeven tussen 1904 en 1907 onder leiding van ingenieur van de gemeentewerken Clément Salmon.

Figuur 19. Het onderzoeksgebied op de kaart van C. Salmon.

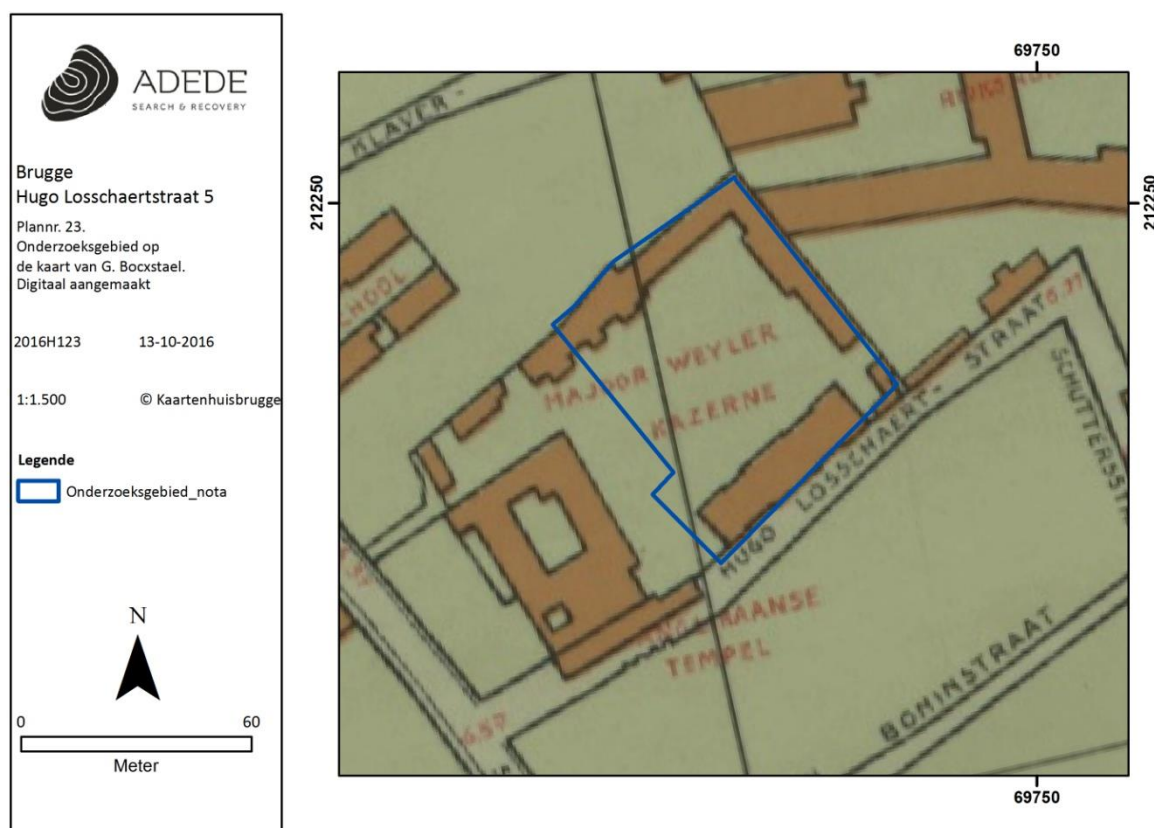
Ook hier wordt binnen het onderzoeksgebied geen bebouwing weergegeven. Wel zichtbaar is de bouwwoede in de omliggende percelen met de gebouwen van de Rijksnormaalschool in het oosten en in het westen de transformatie van militair hospitaal tot volwaardige kazerne, zoals ook aangegeven staat op de kaart. Volgens deze kaart maakt het onderzoeksgebied deel uit van hetzelfde perceel als dat van de kazerne. Vermoedelijk had een functie van binnenplaats. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden de eerste Duitse krijgsgevangen ondergebracht in deze kazerne. Om hen goed herkenbaar te maken, kregen ze een strohoed en werden ze verplicht om op klompen te lopen. De bewaking werd toevertrouwd aan de Brugse Burgerwacht. Op een foto uit 1914 zijn een aantal van deze Duitse krijgsgevangenen te zien op de binnenplaats van de kazerne. Deze zone blijft, althans volgens kaartmateriaal, onbebouwd tot 1924-1925.

Figuur 20. Duitse krijgsgevangenen op de koer van de Majoor Weylerkazerne in augustus van het jaar 1914¹⁷.

¹⁷ <http://beeldbankbrugge.be/beeldbank/weergave/record/?id=55a9636d-e5d3-4681-879c-511dd8588d1c>

2.3.2.9 Kaart van G. Bocxstael, 1953

Figuur 21. Het onderzoeksgebied op de kaart van G. Bocxstael¹⁸.

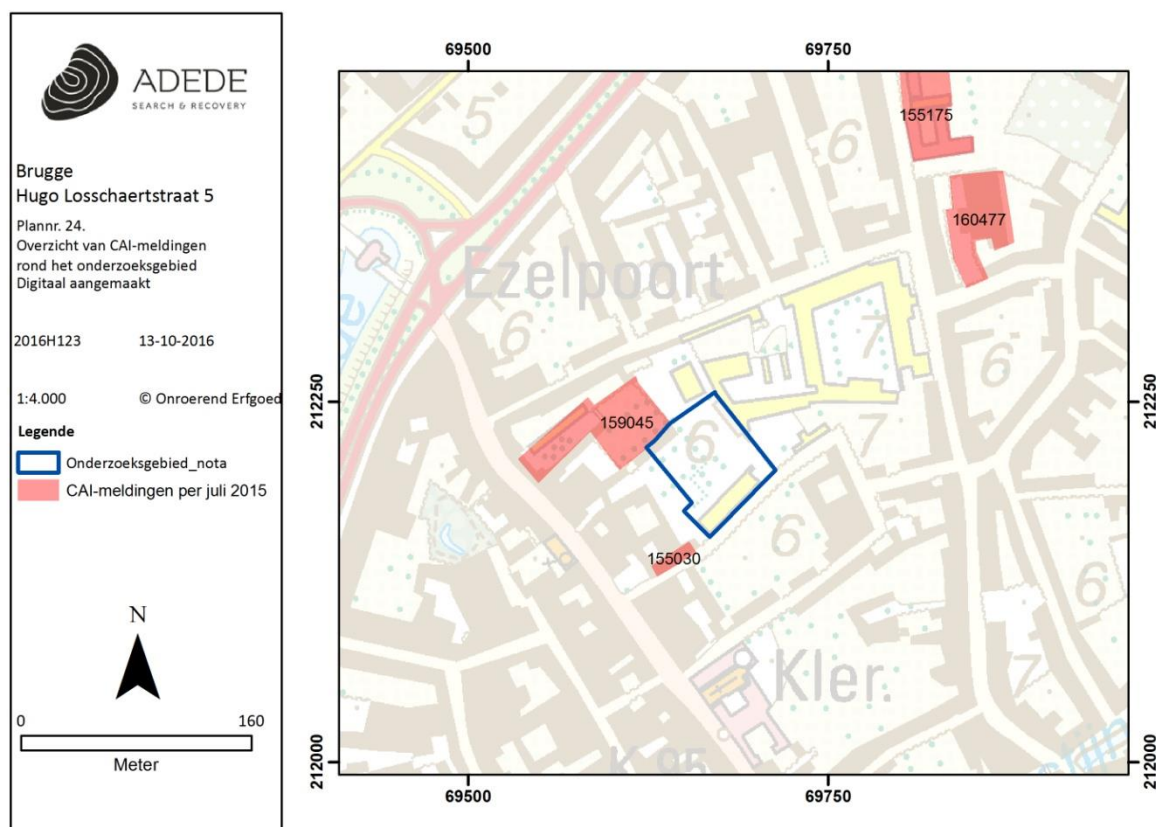
Op deze kaart is duidelijk te zien dat een aantal gebouwen zijn bijgebouwd op de oorspronkelijk lege binnenplaats. De contouren van de verschillende gebouwen die deel uitmaken van het volledige kazernecomplex zijn duidelijk te onderscheiden, waaronder ook de vleugel waarin de huidige Middenschool gevestigd is.

2.4 Archeologische situering van het onderzoeksgebied

Binnen het onderzoeksgebied werd in augustus 2013 door RAAKVLAK een archeologisch vooronderzoek¹⁹ uitgevoerd. Dit onderzoek is nog niet opgenomen in de databank van de CAI. De resultaten van het onderzoek konden wel ingekeken worden en worden hieronder besproken. In de nabije omgeving van het projectgebied werden wel enkele meldingen teruggevonden in de CAI-databank. Deze worden hieronder eveneens kort belicht.

¹⁸ <http://www.kaartenhuisbrugge.be/>

¹⁹ F. Roelens & J. Huyghe, Archeologisch proefonderzoek Hugo-Losschaertstraat 5a (Brugge), 2016, Raakvlak, Brugge.

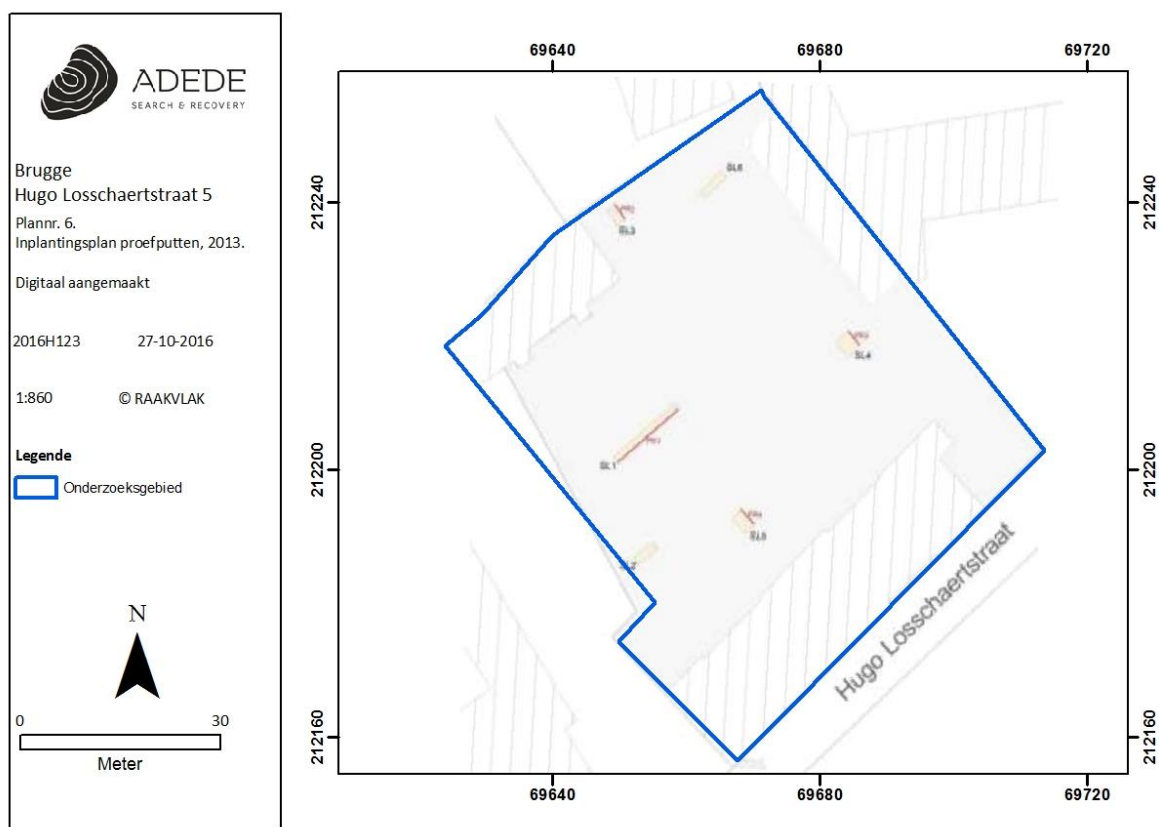

Figuur 22. CAI-meldingen rond het onderzoeksgebied²⁰.

2.4.1 Vooronderzoek Raakvlak, 2013

Tijdens het vooronderzoek van RAAKVLAK werden in totaal 6 proefputten aangelegd. De resultaten in het centrale deel van het plangebied in de verschillende werkputten zijn vrij gelijkaardig en kunnen algemeen beschreven worden.

²⁰ <https://cai.onroerenderfgoed.be>

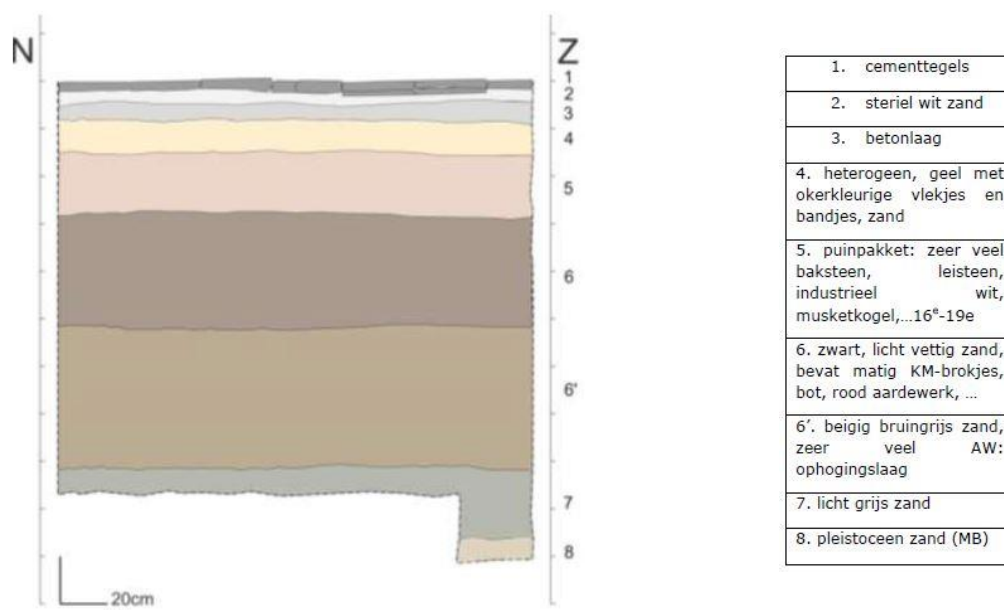

Figuur 23. Overzichtsplan proefputten RAAKVLAK.

Onder de verharding van de speelplaats en de daarvoor aangevoerde lagen stabilisé bevindt zich vanaf een diepte van 55cm onder de verharding een ophogingspakket of afval laag bestaande uit vettig (donker)grijs zand met een vrij organische component. Op basis van de vrij grote hoeveelheid aardewerk en enkele metaaldetectievondsten die hierin werden teruggevonden kan dit pakket gedateerd worden in de late middeleeuwen, meer bepaald tussen 1350 en 1550. Gelet op de eerder ruime accumulatieperiode wordt deze laag geïnterpreteerd door Raakvlak als een geleidelijke ophogingslaag en niet als een eenmalige dump. Anderzijds is van andere locaties in Brugge bekend dat hier wel in een vrij kort tijdsbestek grondverbetering werd uitgevoerd, met het oog op het bewoonbaar maken van de lagergelegen buitengebieden. Het is mogelijk dat deze ophogingslaag met een dergelijk doelstelling in redelijk kort tijdsbestek tot stand is gekomen. De ophogingslaag is ontstaan in stedelijke context, maar in onbebouwd gebied, een tuinderij of achtergebied. De archeologische waarde van de ophogingslaag is beperkt, zij biedt niet voldoende contextuele informatie waarmee specifieke vragen over de ontwikkelingsgeschiedenis van Brugge beantwoord kunnen worden. Niet uit te sluiten is dat zich in dit ongebouwde gebied sporen bevinden als

afvalkuilen of waterputten gerelateerd aan bewoning aan de Hugo Losschaertstraat of een andere aanliggende straat, die wel een relevante context bieden.

In één werkput kon de quataire laag (moederbodem) bereikt worden, met name in het oosten van het onderzoeksgebied bij de fietsenstalling, waar op een diepte van 1,95m ten opzichte van de verharding (ongeveer 4,15 m TAW) in een zeer klein hoekje het pleistoceen zand werd aangesneden, onmiddellijk onder het laatmiddeleeuwse ophogingspakket. (profiel 3 in werkput 4).

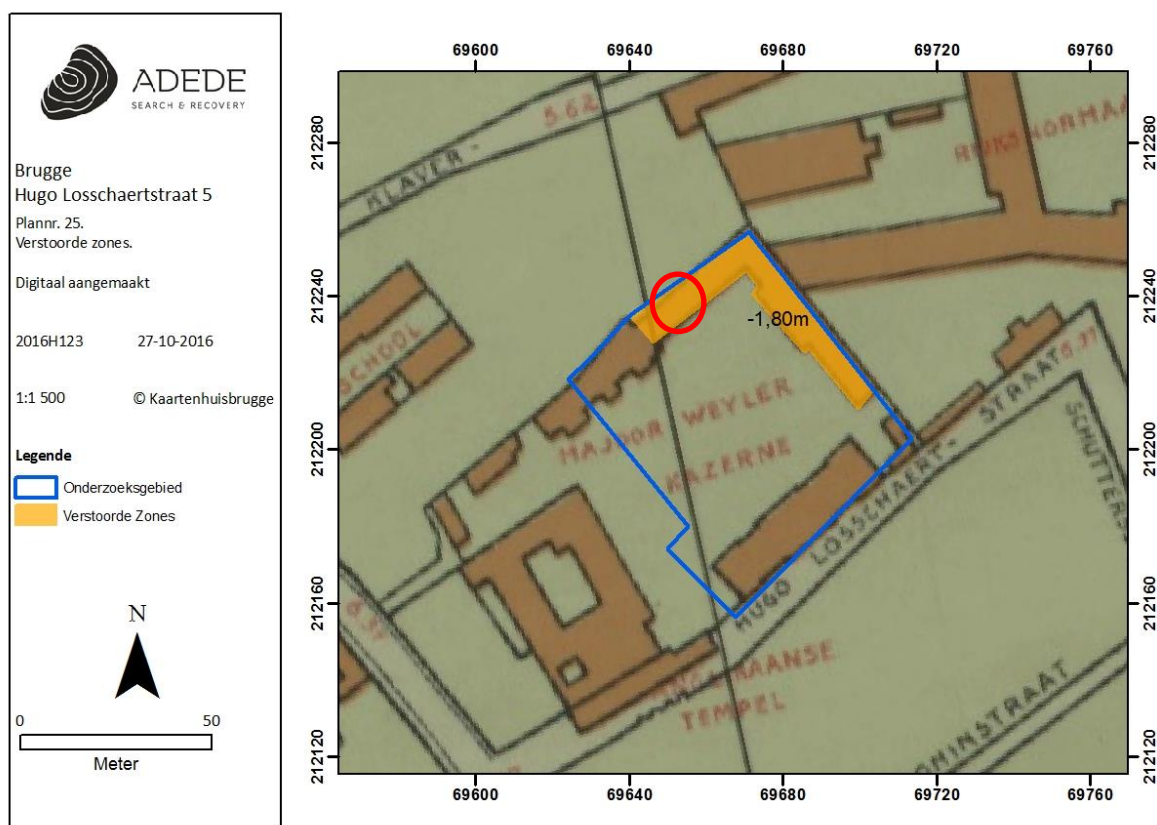
Figuur 24. Coupetekening van profiel 3 in werkput 4, ©Raakvlak.

In de andere werkputten, die tot eenzelfde diepte werden uitgegraven, werd dit pleistoceen zand nog niet bereikt, mede door het opkomende grondwater konden de proefputten niet dieper worden aangelegd. Het plangebied loopt conform het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II van west naar oost af. De hoogte aan de westzijde is ongeveer 6,6m TAW, aan de oostzijde ongeveer 6,1m TAW. Aangezien de werkputten tot 2 meter onder het huidige maaiveld zijn aangelegd, betekent dit dat op een hoogte van 4,6m TAW aan de westzijde nog geen pleistocene moederbodem aanwezig is.

Bewoningssporen uit oudere perioden dan de middeleeuwen komen in Brugge sporadisch voor. Er zijn wel aanwijzingen voor bewoning in de Romeinse tijd en mogelijk ook late ijzertijd, waarbij Brugge aan de rand van een getijdegebied lag en aan de noordwestzijde door een getijdegeul in de kustvlakte toegang bood tot de Noordzee. De kustvlakte werd gekenmerkt door kreken en drassige gebieden. Gezien de diepte waarop in een put in het plangebied het pleistoceen zand werd aangetroffen lag ook het onderzoeksgebied op een oorspronkelijk laag en natter deel van het landschap. Door de hoge grondwaterstand is er bij het vooronderzoek eigenlijk niet onder de

middeleeuwse ophogingslaag gekeken, waardoor er ook geen sporen zijn aangetroffen die ouder zijn dan deze ophogingslaag. Op basis van historische bronnen wordt er pas bewoning verwacht ná de aanleg van de tweede stadsomwalling (1297-1299). De eerste vermelding van de straatnaam Hugo Losschaertstraat wordt in 1305 voor de eerste keer vermeld. Mogelijk dat de ophogingslagen die zijn aangetroffen samenhangen met het bewoonbaar maken van het gebied na de tweede stadsomwalling.

Vermeldenswaardig is de vaststelling door Raakvlak dat een deel van het onderzoeksgebied ernstig verstoord is. In werkput 3, helemaal aan de noordkant van het plangebied, werd in de proefput een brede, diepe kuil aangesneden die gevuld was met grote hoeveelheden recent bouwpuin zoals industrieel vervaardigde bakstenen en dakpannen. De bodem bleek verstoord te zijn tot een diepte van 1,80m ten opzichte van de verharding. Dit spoor kan geïnterpreteerd worden als uitbraakspoor: het kan in verband gebracht worden met de afbraak van gebouwen die behoord hebben tot de Weylerkazerne. Deze gebouwen staan aangeduid op de kaart van G. Bocxstael uit 1953 (cf. supra) en ook in het opgaande muurwerk van de nog aanwezige gebouwen is duidelijk te zien dat een deel van de muren werd afgebroken. Hieruit concludeerde Raakvlak dat, naar analogie met deze proefput, de bodem over de ganse strook waar het vroegere kazernegebouw stond, hoogstwaarschijnlijk verstoord zal zijn.

Figuur 25. Aanduiding globale locatie van WP3 Raakvlak (cirkel) en de verstoorte zones op de kaart van G. Bocxstaal.

Proefput 6 was eveneens aan de noordzijde van het plangebied gelegen en bevatte vrij recent bouw materiaal tot een diepte van ruim 1 meter onder het maaiveld. Het betrof hier –gelet op de gelaagdheid van de vulling- geen uitbraakspoor. Wel is het waarschijnlijk dat -net als bij proefput 3- dit materiaal samenhangt met de afbraak van een deel van de Weylerkazerne.

Op basis van deze vaststellingen werd derhalve geen vervolgonderzoek geadviseerd.²¹ Aangezien de versterking niet door de ophogingslaag heen is gegaan, betekent dit dat oudere sporen onder de ophogingslaag wel bewaard kunnen zijn gebleven. Mochten er aanwijzingen zijn voor het voorkomen van oudere archeologische resten in het pleistocene zand in het van oudsher onbebouwde deel van het plangebied, dan kan het noodzakelijk zijn ter plaatse van de als verstoord aangeduide zones te kijken of de sporen zich tot in die zones uitstrekken.

²¹ F. Roelens & J. Huyghe, 2016, pp. 31-32.

2.4.2 CAI 159045 & vlakdekkende opgraving Klaverstraat - ADEDE, 2016 (De Smaele B & Pieters H., in voorbereiding)

Ten noordwesten van het onderzoeksgebied werd, op de belendende percelen die deel uitmaken van het groter geheel van dit project, in november 2011, eveneens door Raakvlak, een archeologisch vooronderzoek²² (CAI 159045) uitgevoerd. Het betreft de locatie waar vroeger het Elisabethklooster stond, gelegen tussen de Ezelstraat, Klaverstraat en Hugo Losschaertstraat. In 1518 wordt het klooster omgevormd tot een school voor arme meisjes, en krijgt het de bijnaam 'De Arme Maegdekensschool'. Er werden bakstenen funderingsresten aangetroffen die in verband gebracht kunnen worden met de school en het klooster. Enkele bijzondere vondsten, zoals spijnschijfjes en een vingerhoedje, wijzen op de aanwezigheid van schoolmeisjes. Het oostelijke deel van het terrein werd vermoedelijk gebruikt als kloostertuin. Er werd dan ook vervolgonderzoek geadviseerd.

De resultaten van dit vervolgonderzoek worden hieronder kort weergegeven, gebaseerd op een korte evaluatienota waardoor de hier gepresenteerde onderzoeksresultaten een voorlopig karakter hebben. Het opgravingsverslag is immers nog in volle voorbereiding.

In februari 2016 werd door ADEDE bvba een begeleiding uitgevoerd bij de plaatsing van enkele septische putten. De eerste twee weken van september 2016 werd vervolgens een opgraving uitgevoerd op een naastgelegen deel van het terrein²³. Bij beide onderzoeken is de ophogingslaag waargenomen die ook in het projectgebied van deze nota werd aangetroffen. Aangezien bij dit onderzoek gebruik is gemaakt van bronbemaling, kon de bodem hier wel tot op grotere diepte dan de ophogingslaag onderzocht worden waarbij bleek dat onder de ophogingslaag, in het pleistocene zand, sporen aanwezig zijn die samenhangen met bewoning voorafgaand aan de ophoging. Het betreft in hoofdzaak paalkuilen en enkele afvalkuilen. Deze sporen dateren waarschijnlijk uit de 10de of 11de eeuw na Christus.²⁴ De sporen bevinden zich in de westelijke helft van het onderzochte terrein op een hoogte van ongeveer 4,5m TAW. Op deze hoogte bevindt zich in het plangebied Hugo Losschaertstraat nog de ophogingslaag, zoals de proefputten van Raakvlak hebben aangetoond. Het gebied van de vlakdekkende opgraving liep, net als aan de Hugo Losschaertstraat, naar het oosten af. Aan de oostkant bevond zich een noord-zuid georiënteerde zonk/laagte, die voorafgaand aan de 14de-eeuwse ophogingslaag bewust opgehoogd en genivelleerd werd. Deze laagte liep zowel oostelijk als zuidelijk het onderzoeksgebied uit, en kan zich tot in het huidige onderzoeksgebied uitgestrekt hebben. De 11de-eeuwse bewoningsporen bevonden zich dus op een zandrug aan de westzijde van deze zonk. Het is denkbaar dat binnen het projectgebied aan de Hugo Losschaertstraat een zandrug

²² D. Verwerft, 'Arme Maegdekens': de Sint-Elisabethkapel en –school, 2011, Raakvlak, Brugge.

²³ Vergunningnummer Onroerend Erfgoed 2016/317.

²⁴ Mondelinge mededeling B. De Smaele.

aanwezig is, die de andere zijde van de laagte flankeert. De hoogte waarop het zand is aangetroffen in de proefput van Raakvlak wijst echter niet in die richting.

De 10de of 11de-eeuwse sporen die zijn aangetroffen zijn archeologisch waardevol omdat deze zicht geven op bewoning buiten de stadsomwalling voorafgaand aan de middeleeuwse stadsuitbreiding. Over deze bewoningsfase is in Brugge nog niet veel bekend.

2.4.3 Overige CAI-meldingen

CAI-melding 155030 verwijst naar een archeologisch onderzoek in de kloosterkerk waarbij drie 18de-eeuwse bakstenen grafkelders werden aangetroffen. Deze kerk van de zusters Theresianen werd opgetrokken in 1681-1684. Wanneer de Theresianengemeenschap in 1783 wordt opgeheven, blijft het gebouw in onbruik, en dit tot het vanaf 1817 ter beschikking gesteld wordt voor de Protestantse, en vanaf 1820 de Anglicaanse, eredienst. De naam van de kerk wordt gewijzigd in *Saint Mary's Church*. In 1962 wordt het gebouw geclassificeerd als beschermd monument en in 1983-1985, na een grondige restauratie, ingericht als orgel- en concertzaal waardoor het gebouw vandaag de dag gekend staat als de *Jozef Ryelandtzaal*.

Daarnaast werden nog twee archeologische onderzoeken uitgevoerd ten noordoosten van het onderzoeksgebied.

CAI-melding 160477 betreft een proefsleuvenonderzoek waarbij een beperkt aantal laatmiddeleeuwse sporen werden aangetroffen. Het betreft 6 puinsporen of afvallagen en 2 restanten van mestkuilen waarin fragmenten van een vuurklok, een haardtegels in rood aardewerk, een groot fragment van een drinknap in Siegburgs steengoed, 2 gespen en een munt werden teruggevonden.

CAI-melding 155175 verwijst naar een werfbegeleiding²⁵ waarbij verschillende archeologische sporen werden aangetroffen, die echter slechts kortstondig onderzocht konden worden. Er wordt melding gemaakt van een met planken afgelijnde afval- of beerput in de zuidwestelijke hoek van het opgegraven terrein die was opgevuld met aardewerk en lederresten. Verder werden nog fragmenten van kruikamforen in rood aardewerk, met glazuur aan de binnenkant, aangetroffen die afkomstig zouden zijn van het Iberisch schiereiland.

²⁵ B. Hillewaert, *Stadsarcheologisch onderzoek te Brugge (W.-VI.)*, in *Archaeologia Medievalis* 16.1, 1993.

2.5 Besluit

De tertiaire bodemlagen in het onderzoeksgebied aan de Hugo Losschaertstraat kunnen worden toegewezen aan het Lid van Beernem, het betreft mariene bodemlagen. Tijdens het quartair werden deze bodemlagen afgedekt met eolische zandafzettingen. De bodem in het onderzoeksgebied behoort dan ook tot de vochtige zandgronden (SdG/ZcG) en bestaat voornamelijk uit zand tot zandleem.

Het onderzoeksgebied bevindt zich op een hoogte van 6,2 tot 6,6m ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing. Vanaf een diepte van 55cm onder het huidige loopvlak werd bij een vooronderzoek uitgevoerd door Raakvlak²⁶ in 2013 een ophogingslaag aangetroffen die geleidelijk werd aangelegd in de periode tussen 1350 en 1550. De pleistocene zanden werden slechts in één van de proefputten aangetroffen, op een diepte van 1,95m (ongeveer 4,15m TAW). De overige putten zijn (door het opkomende grondwater) niet diep genoeg aangelegd om het pleistocene zand te bereiken. Gezien op het naastgelegen terrein bij archeologisch onderzoek sporen van bewoning op hoger gelegen delen van het pleistocene zand zijn aangetroffen, is niet uit te sluiten dat zich in dit plangebied ook sporen van die bewoning bevinden.

De cartografische data geven een kijk op het gebied van 1559 (Deventer) tot 1953 (Bocxstael). Het onderzoeksgebied werd steeds in beperkte mate bebouwd, en dit voornamelijk langs de straatkanten. Het plangebied is gelegen naast het klooster van de Zusters Theresianen. Het is dan ook mogelijk dat het gebied ook in gebruik was door het klooster. Het centrale gedeelte van het onderzoeksgebied bleef zo goed als onbebouwd en werd gebruikt voor de tuinbouw. De kaart van Bocxstael (1954) toont echter wel de aanwezigheid van verscheidene gebouwen gerelateerd aan de Weylerkazerne rondom de buitenranden van het onderzoeksgebied. De afbraak van deze gebouwen veroorzaakte een verstoring langs de noordzijde van het gebied, en langs een deel van de noordoostzijde. Deze verstoring is, zoals vastgesteld tijdens het vooronderzoek, echter niet door de ophogingslaag heen gegaan wat betekent dat oudere sporen onder de ophogingslaag bewaard kunnen zijn gebleven. Verder blijkt dat er zich een straat bevond in het noordwesten van het gebied die de Ezelstraat verbond met de Sint-Jorisstraat. Deze straat verdween echter tussen 1641 en 1770-1777.

De archeologische waarde van het onderzoeksgebied werd nagegaan door een onderzoek van de beschikbare archeologische, historische, geografische en geologische data. Uit het onderzoek blijkt dat het plangebied sinds de middeleeuwen, behalve aan de randen, geen bebouwing heeft gekend. Binnen het plangebied zijn bij eerder proefsleuvenonderzoek alleen de laatmiddeleeuwse ophogingslagen aangetroffen. Op één plaats is direct daaronder de pleistocene moederbodem

²⁶ F. Roelens & J. Huyghe, Archeologisch proefonderzoek Hugo-Losschaertstraat 5a (Brugge), 2016, Raakvlak, Brugge.

waargenomen. In dat deel van het plangebied dat door de ontwikkelingen bedreigd wordt, bestaat de mogelijkheid van het voorkomen van laatmiddeleeuwse sporen en resten die men in onbebouwde achtergebieden kan verwachten. Te denken valt aan sporadisch voorkomende afvalkuilen en waterputten en dergelijke. Indien het terrein door de zusters van het naastgelegen klooster werd gebruikt, kunnen deze sporen verband houden met het kloosterleven in de Nieuwe tijd.

Onder deze ophogingslaag kunnen bewoningssporen uit de voorgaande fase aanwezig zijn, als het gebied niet te laag gelegen was. Aangezien deze eventuele sporen bedreigd worden door de ontwikkelingsplannen, waarbij een ondergrondse parking tot een diepte van 6m onder het maaiveld wordt aangelegd, is het wenselijk om meer zekerheid te krijgen over de mogelijke aanwezigheid van oudere niveaus. Om hierover een uitspraak te kunnen doen, adviseert ADEDE een archeologisch booronderzoek uit te voeren om de hoogteligging van de pleistocene moederbodem in het gebied te karteren. Afhankelijk van de hoogteligging van de moederbodem kan het vervolgens aangewezen zijn een proefsleuvenonderzoek uit te voeren om vast te stellen of er sporen van oudere bewoning in deze pleistocene laag bewaard zijn gebleven.

2.6 Besluit breed publiek

Om de archeologische waarde van het onderzoeksgebied na te gaan werd voorafgaand aan de ontwikkelingswerkzaamheden een archeologienota opgesteld. Hierbij werden alle beschikbare archeologische, historische, geologische en geografische bronnen geraadpleegd om zo de archeologische/culturele waarde van het gebied te verkennen.

Het onderzoeksgebied gelegen aan de Hugo Losschaertstraat beslaat een lager gelegen terrein dat zich buiten de eerste stadsomwalling van Brugge bevond. Omstreeks het jaar 1200 werd de Ezelstraat aangelegd met daarlangs verscheidene zijstraten. De Hugo Losschaertstraat werd voor het eerst vernoemd in 1305²⁷.

Bij een vooronderzoek uitgevoerd door Raakvlak²⁸ werd een geleidelijk gevormde afvallaag aangetroffen gevormd tussen 1350 en 1550. De eerste sporen van menselijke activiteit in het gebied werden dan ook in de 14de eeuw gedateerd. Waarschijnlijk hing de vorming van de afvallaag in het gebied samen met de aanleg van de tweede stadsomwalling in de periode 1297-1299. De afvallaag zelf heeft weinig archeologische waarde, omdat deze geen kader biedt op basis waarvan meer gedetailleerde uitspraken mogelijk zijn over de bewoningsgeschiedenis van Brugge. De cartografische data tonen aan dat het onderzoeksgebied vanaf de 16de eeuw steeds beperkt bebouwd was. De bebouwing beperkte zich steeds tot de randen van het onderzoeksgebied, het middengebied bleef

²⁷ A. Schoutteet, De straatnamen van Brugge: oorsprong en betekenis, 1977.

²⁸ F. Roelens & J. Huyghe, Archeologisch proefonderzoek Hugo-Losschaertstraat 5a (Brugge), 2016, Raakvlak, Brugge.

onbebouwd en werd voornamelijk voor de tuinbouw gebruikt. Daarom kan ervan uitgegaan worden dat de bodemopbouw in het middengebied weinig verstoringen kent. Aan de noord- en noordostrand zijn in de twintigste eeuw kazernegebouwen geplaatst en weer afgebroken. Hierbij is een ondergrondse verstoring opgetreden. Deze verstoring is, zoals hij is aangetroffen echter niet door de ophogingslaag heen gegaan, wat betekent dat oudere sporen onder de ophogingslaag bewaard kunnen zijn gebleven.

Omdat er bij het onderzoek van Raakvlak niet onder de afvallaag is gekeken, is niet met zekerheid te zeggen of er niet ook in eerdere perioden in het gebied is gewoond. Aanwijzingen voor bewoning in de 10de en/of 11de eeuw zijn aangetroffen bij een archeologische opgraving op een naastgelegen plangebied. Bij de voorgenomen ontwikkelingen wordt de bodem tot 6m onder het maaiveld ontgraven en worden eventuele sporen van oudere bewoning onder de afvallaag vernietigd. Om uitsluitsel te kunnen verkrijgen of er ook in eerdere perioden activiteiten in dit plangebied hebben plaatsgevonden moet in eerste instantie een booronderzoek uitgevoerd worden. Daarmee kan bepaald worden hoe dik de afvallaag is en of het waarschijnlijk is dat zich daaronder nog oudere sporen kunnen bevinden. Als dat mogelijk is moet er eventueel een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd worden om vast te stellen of er sporen aanwezig zijn en wat de archeologische waarde daarvan is.

3 Bibliografie

- Capiteyn, L. Charles & M.C. Laleman (2007) Historische atlas van Gent. Een visie op verleden en toekomst. Amsterdam, p. 26-27.
- F. Bogemans (VUB) (2005) Quartairgeologische overzichtskaart van Vlaanderen 1/200.000. In opdracht van Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling natuurlijke Rijkdommen en Energie.
- J. Dhondt (1957) De vroege topografie van Brugge in Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent 11.
- G. De Moor & D. Van De Velde (UGent) (1994) Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 13-Brugge, p. 17-18.
- Hillewaert (1993) Stadsarcheologisch onderzoek te Brugge (W.-VI.) in Archaeologia Medievalis 16.1.
- F. Roelens & J. Huyghe (2016) Archeologisch proefonderzoek Hugo-Losschaertstraat 5a (Brugge) Brugge: Raakvlak.
- Schoutteet (1977) De straatnamen van Brugge: oorsprong en betekenis.
- Verwerft (2011) 'Arme Maegdekens': de Sint-Elisabethkapel en –school. Brugge: Raakvlak.

Websites:

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/122089>
- <http://beeldbankbrugge.be>
- <http://www.erfgoedforumbrugge>
- <https://cai.onroenderfgoed.be>
- <https://dov.vlaanderen.be>
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- <http://www.kaartenhuisbrugge.be>
- <http://www.lukasweb.be>

4 Lijst van plannen

Plannr.	Beschrijving	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum aanmaak
0001	Onderzoeksgebied op topografische kaart.	1:5.000	digitaal	13/10/2016
0002	Onderzoeksgebied op kadaster kaart.	1:1.000	digitaal	13/10/2016
0003	Verstoorde zones binnen het onderzoeksgebied.	1:500	digitaal	13/10/2016
0004	Inplantingsplan bestaande toestand.	1:1.000	digitaal	13/10/2016
0005	Inplantingsplan nieuwe toestand.	1:1.000	digitaal	13/10/2016
0006	Inplanting proefputten vooronderzoek Raakvlak 2013.	1:860	digitaal	27/10/2016
0007	Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II	1:50.000	digitaal	13/10/2016
0008	Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (detail)	1:500	digitaal	13/10/2016
0009	Onderzoeksgebied op de bodemgebruikskaat.	1:20.000	digitaal	13/10/2016
0010	Onderzoeksgebied op de erosiegevoeligheidskaart.	1:150.000	digitaal	13/10/2016
0011	Onderzoeksgebied op de tertiair-geologische kaart.	1:50.000	digitaal	13/10/2016
0012	Onderzoeksgebied op de quartair-geologische kaart.	1:50.000	digitaal	13/10/2016
0013	Onderzoeksgebied op de bodemkaart.	1:50.000	digitaal	13/10/2016
0014	Onderzoeksgebied op de bodemtypekaart.	1:50.000	digitaal	13/10/2016
0015	Onderzoeksgebied op de kaart van Van Deventer.	1:3.000	digitaal	13/10/2016
0016	Onderzoeksgebied globaal aangeduid op de kaart van Marcus Gerards.	---	analoog	13/10/2016
0017	Onderzoeksgebied globaal aangeduid op de kaart van Frans Hogenberg.	---	analoog	13/10/2016
0018	Onderzoeksgebied globaal aangeduid op de kaart van Antonius Sanderus.	---	analoog	13/10/2016
0019	Onderzoeksgebied op de kaart van Ferraris.	1:3.000	digitaal	13/10/2016
0020	Onderzoeksgebied op een uitsnede van het kadasterplan 1835.	1:1.500	digitaal	13/10/2016
0021	Onderzoeksgebied op de kaart van Popp.	1:1.500	digitaal	13/10/2016
0022	Onderzoeksgebied op de kaart van C. Salmon.	1:1.500	digitaal	13/10/2016
0023	Onderzoeksgebied op de kaart van G. Bocxstael.	1:1.500	digitaal	13/10/2016
0024	Overzicht van CAI-meldingen rond het onderzoeksgebied.	1:4.000	digitaal	13/10/2016
0025	Plangebied en verstoorde zones geprojecteerd op de kaart van G. Bocxstael	1:1.500	digitaal	27/10/2016

5 Lijst van figuren

Figuur 1. Digitaal hoogtemodel van de regio Brugge.....	15
Figuur 2. Detail van het DHMVII, digitaal oppervlaktemodel 1m met aanduiding van de hoogteprofiellijnen.....	16
Figuur 3. Hoogteprofiel van noordwest naar zuidoost (boven), van zuidwest naar noordoost (midden); © AGIV.....	17
Figuur 4. Hoogteprofiel noordwest naar zuidoost inclusief projectgebied Klaverstraat; © AGIV.....	18
Figuur 5. Het onderzoeksgebied geprojecteerd op de bodemgebruikskaart.	19
Figuur 6. Plangebied afgebeeld op de erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten.....	20
Figuur 7. Het onderzoeksgebied ten opzichte van de tertiair-geologische kaart.	21
Figuur 8. Het onderzoeksgebied ten opzichte van de quartair-geologische kaart.	22
Figuur 9. Het onderzoeksgebied op de bodemtypekaart.	23
Figuur 10. Het onderzoeksgebied op de bodemkaart.....	24
Figuur 11. De ingang tot de Weylerkazerne in de Hugo Losschaertstraat.....	27
Figuur 12. Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Deventer.....	29
Figuur 13. Het onderzoeksgebied globaal aangeduid op de kaart van Marcus Gerards.	30
Figuur 14. Het onderzoeksgebied globaal aangeduid op de kaart van Frans Hogenberg.	31
Figuur 15. Het onderzoeksgebied globaal aangeduid op de kaart van Antonius Sanderus.....	32
Figuur 16. Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Ferraris.....	33
Figuur 17. Onderzoeksgebied geprojecteerd op een deel van het kadasterplan 1835.	34
Figuur 18. Het onderzoeksgebied op de kaart van Popp.	35
Figuur 19. Het onderzoeksgebied op de kaart van C. Salmon.	36
Figuur 20. Duitse krijgsgevangenen op de koer van de Majoor Weylerkazerne in augustus van het jaar 1914.....	37
Figuur 21. Het onderzoeksgebied op de kaart van G. Bocxstaël.....	38
Figuur 22. CAI-meldingen rond het onderzoeksgebied.....	39
Figuur 23. Overzichtsplan proefputten RAAKVLAK.	40
Figuur 24. Coupetekening van profiel 3 in werkput 4, ©Raakvlak.	41
Figuur 25. Aanduiding globale locatie van WP3 Raakvlak (cirkel) en de verstoorde zones op de kaart van G. Bocxstaël.	43